Socialutskottets betänkande

1981/82:43

om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket m. m. (prop. 1981/82:100 bil. 8 och prop. 1981/82:143)

I betänkandet behandlas dels förslagen i proposition 1981/82:100 bil. 8 såvitt avser I. Ungdomsvård m. m. utom I 4 samt J. Alkoholpolitik och missbrukarvård, dels proposition 1981/82:143 om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket, såvitt den hänvisats till socialutskottet. Vidare behandlas ett antal motionsyrkanden.

Anslaget I 4. Ersättningar till kommunerna för hjälp till utländska medborgare, flyktingar m. m. behandlas i utskottets betänkande SoU 1981/82:37.

Övriga delar av proposition 1981/82:143 behandlas av skatteutskottet (SkU 1981/82:50), utbildningsutskottet (UbU 1981/82:29), justitieutskottet (JuU 1981/82:43), kulturutskottet (KrU 1981/82:22) och arbetsmarknadsutskottet (AU 1981/82:26).

Propositioner

Proposition 1981/82:100 bil. 8

Regeringen har under punkterna I 1–I 3 (s. 176–180) samt I 5 och I 6 (s. 183–185) föreslagit

(I 1) att riksdagen till Ungdomsvårdsskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 113 845 000 kr.,

(I 2) att riksdagen till Ungdomsvårdsskolorna: Engångsanskaffning av inventarier m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 660 000 kr.,

(I 3) att riksdagen till Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 422 000 kr.,

(I 5) att riksdagen till Bidrag till driften av hem för vård eller boende för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 285 000 000 kr.,

(I 6) att riksdagen till Bidrag till upprustning och utveckling av hem för vård eller boende för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 150 000 000 kr.

Regeringen har under punkterna J 1–J 9 (s. 196–213) föreslagit

(J 1) att riksdagen till Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare: Driftkostnader för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 29 385 000 kr.,

(J 2) att riksdagen till Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare:

Utrustning m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 150 000 kr.,

(J 3) att riksdagen till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 000 kr.,

(J 4) att riksdagen till Lån till byggnadsarbeten vid vårdanstalter m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 000 kr.,

(J 5) att riksdagen dels godkänner de i propositionen förordade ändringarna i grunderna för bidrag till driftkostnader vid vårdanstalter och inackorderingshem för alkoholmissbrukare m. m., dels till Bidrag till driften av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 207 050 000 kr.,

(J 6) att riksdagen till Bidrag till alkoholpolikliniker och vårdcentraler m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 94 900 000 kr.,

(J 7) att riksdagen till Utbildning och samverkan inom nykterhetsvården för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 100 000 kr.,

(J 8) att riksdagen till Bidrag till organisationer m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett anslag av 13 475 000 kr.,

(J 9) att riksdagen till Upplysning och information på alkoholområdet för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 16 250 000 kr.

Proposition 1981/82:143

Regeringen har i bilaga 1, såvitt här är i fråga,

dels föreslagit riksdagen att

3. godkänna vad socialministern anfört om bidrag till försöksverksamhet med familjevård för vuxna missbrukare,

4. till *Utveckling och försök med vissa vårdformer* för budgetåret 1982/83 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kr.,

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad socialministern anfört om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket (såvitt avser avsnitten 2.1, 2.2, 2.4 och 2.6).

Motioner

Motion som väckts under allmänna motionstiden 1981

I motion 1980/81:1912 av Rune Gustavsson m. fl. (c) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 4), att riksdagen hos regeringen begär initiativ till internationell överenskommelse om stämplingstvång i passhandlingar.

Motion som väckts med anledning av proposition 1980/81:179 om vissa åtgärder inom alkoholpolitiken

I motion 1980/81:2155 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om införande av varningsetiketter på flaskor med alkoholdrycker.

Proposition 1980/81:179 har behandlats av skatteutskottet i betänkande SkU 1980/81:54.

Motionen har överflyttats från skatteutskottet till socialutskottet.

Motioner som väckts under allmänna motionstiden 1982

I motion 1981/82:170 av Gunnel Jonäng (c) hemställs att riksdagen begär att regeringen vidtar behövliga åtgärder för att projektet med att minska opiumskördarna i "Gyllene Triangeln" skall kunna fullföljas.

I motion 1981/82:207 av Sten Svensson (m) och Björn Körlof (m) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär en snabb undersökning av möjligheterna att samordna samhällets resurser för bekämpande av narkotikamissbruket i enlighet med vad som anförs i punkt 6 b–d i motionens sammanfattning,
2. att riksdagen uttalar sig för att missbruksvården förbättras i enlighet med vad som anförs i punkt 7 i motionens sammanfattning,
3. att riksdagen hos regeringen begär att initiativ tas till internationella åtgärder för bekämpandet av narkotikahanteringen i enlighet med vad som anförs i punkterna 8–10 i motionens sammanfattning.

I motion 1981/82:266 av Margot Håkansson (fp) och Ylva Annerstedt (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att Sveriges Radio och TV på lämpligt sätt aktivt deltar i informationsverksamheten mot missbruksproblematiken i enlighet med vad i motionen anförs.

I motion 1981/82:348 av Anita Bråkenhielm (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär sådana åtgärder att delar av de medel som ställs till socialstyrelsens förfogande i alkoholupplysningssyfte används på sätt som angivits i motionen.

I motion 1981/82:555 av Margot Håkansson m. fl. (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att inom givna ramar Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle (RNS) får del av de anslag som utgår för narkotikabekämpning.

I motion 1981/82:556 av Elver Jonsson (fp) och Kerstin Sandborg (fp) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om upprustning av den offentliga statistiken beträffande alkoholskadorna,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om beslut om återinförande av domstolarnas skyldighet att lämna statistik om sambandet mellan vissa brottstyper och alkohol,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående användande av antalet våldsbrott som mått på alkoholpolitikens resultat.

I motion 1981/82:744 av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) hemställs att riksdagen under anslaget Socialdepartementet, Upplysning och information på alkoholområdet, med avslag på förslaget att anslå 4,1 milj. kr. till statens ungdomsråd, för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 12 150 000 kr.

I motion 1981/82:869 av Lennart Brunander (c) och Maj Pehrsson (c) hemställs att riksdagen ansluter sig till de riktlinjer för statsbidrag till alkoholvård m. m. som angivits i motionen.

I motion 1981/82:958 av Siri Häggmark (m) och Anita Bråkenhielm (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande medelsbehovet till behandlingshemmet Daytop Ribbingelund.

I motion 1981/82:1113 av Esse Petersson (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utarbetande av ett åtgärdspaket för skapande av ett narkotikafritt samhälle.

I motion 1981/82:1304 av Blenda Littmarck (m) och Birgitta Rydle (m) hemställs att riksdagen uttalar att vid fördelningen av anslaget Socialdepartementet: J 8 andelen för Riksförbundet av Föräldraföreningarna mot Narkotika uppräknas så att förbundet får en relativt större andel av det samlade anslaget än tidigare.

I motion 1981/82:1593 av Kerstin Sandborg m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående att en av alkoholinformationens huvuduppgifter skall vara att bryta sådana alkoholseder som innebär påtryckningar att bli eller förbli alkoholkonsument,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående att i alkoholinformationen starkare skall betonas alkoholens roll som inkörsport till narkotikamissbruk,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående att i alkoholinformationen starkare skall betonas föräldrarnas betydelse för ungdomarnas alkoholvanor,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående förbättrad alkoholupplysning för invandrarungdomar,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående återkommande kampanjer mot langning av alkohol till barn och tonåringar,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående socialstyrelsens medverkan när det gäller att främja en utbyggd alkoholupplysning inom hälso- och sjukvården,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående förbättrad information om riskerna med att använda alkohol tillsammans med vissa läkemedel,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående försök med varningstext på alkoholförpackningar.

I motion 1981/82:1746 av Linnea Hörlén (fp) och Börje Stensson (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en fortsättning av den s. k. Lundbyundersökningen.

I motion 1981/82:1748 av Sven Johansson (c) hemställs

1. att riksdagen beslutar begära att regeringen vidtar åtgärder för att ytterligare förstärka informationen om alkoholens skadeverkningar med särskild inriktning på barnen i skolåldern och övrig ungdom,

2. att riksdagen beslutar begära att regeringen vidtar åtgärder för att inrikta informationen på att angripa själva bruket av alkohol såsom onödigt och skadligt.

I motion 1981/82:1752 av Wiggo Komstedt (m) och Bo Lundgren (m) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att denna tar initiativ – tillsammans med Norge och/eller Finland eller på egen hand – till förhandlingar med danska myndigheter, för att få till stånd en stängning av "fristaden" Christiania.

I motion 1981/82:2096 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen hos regeringen emställer om att ett rehabiliteringsprogram för missbrukare läggs fram s m bygger på tillgång till förvärvsarbete, bostad i lämplig miljö och kamratstöd från arbetsplatsen i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen beslutar att, med ändring av proposition 1981/82:100 bilaga 8, Socialdepartementet J 8 punkt 1 bevilja anslag med + 200 000 kr. och vid punkt 3 med + 725 000 kr. utöver regeringens förslag, innebärande att anslaget under J 8 uppräknas till 14 400 000 kr.

Motioner som väckts med anledning av proposition 1981/82:143 om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket

I motion 1981/82:2216 av Blenda Littmarck (m) och Anita Bråkenhielm (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär åtgärder i syfte

1. att ge socialstyrelsen det samlade ansvaret för fördelning av medel för informations- och kampanjverksamhet på alkoholområdet,
2. att samordna Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning med socialstyrelsen,
3. att överväga avveckling av a-nämnden,
4. att överföra statens ungdomsråds uppgifter i vad gäller fördelning av AN-medel till socialstyrelsen.

I motion 1981/82:2229 av Eric Enlund (fp) och Börje Stensson (fp) hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående den 1977 fastslagna principen att samhällets alkoholinformation även skall inriktas på att försöka begränsa det traditionella bruket av alkohol.

I motion 1981/82:2239 av Anita Bråkenhielm (m) hemställs

1. att riksdagen beslutar att av de medel som under anslaget J 7 Utbildning och samverkan inom missbruksvården angivits till 1,1 milj. kr., anvisa 300 000 kr. till konferenser för personal inom öppenvården (kommunala och landstingskommunala) kring tidiga insatser i missbruksvården,
2. att riksdagen beslutar att av de medel som under anslaget J 7 Utbildning och samverkan inom missbruksvården angivits till 1,1 milj. kr. anvisa 300 000 kr. till försöksprojekt inom socialtjänsten för prövning av tidiga insatser i samarbete med arbetsplats, familj och övriga lokala vårdresurser.

I motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 7–14),

7. att riksdagen till Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet för budgetåret 1982/83 under femte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 6 500 000 kr.,
8. att riksdagen till Upplysning och information på alkoholområdet för budgetåret 1982/83 anvisar ett i förhållande till proposition 1981/82:100 med 6 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 22 250 000 kr.,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om stöd till FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel,
10. att riksdagen till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett i förhållande till proposition 1981/82:100 med 1 760 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 1 761 000 kr.,
11. att riksdagen till Bidrag till driften av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett i förhållande till

proposition 1981/82:100 med 3 200 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 210 250 000 kr.,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvärdering m. m. av försöksverksamhet med tillnyktringsenheter,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om särskilda insatser för kvinnor med alkoholproblem,

14. att riksdagen till Bidrag till organisationer m. m. för budgetåret 1982/83 anvisar ett i förhållande till proposition 1981/82:100 med 2 000 000 kr. förhöjt anslag av 15 475 000 kr.

I motion 1981/82:2247 av Esse Petersson (fp) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 3 och 8–11),

3. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för kostnadsbesparingar på lång sikt inom sjukvårdssektorn vid överläggningar med Landstingsförbundet,

8. att riksdagen ger regeringen till känna behovet av en kontinuerlig informationskampanj för att begränsa alkoholkonsumtionen och stoppa narkotikahanteringen som bör genomföras i radio, TV och tidningar samt inom skola, arbete och föreningsliv tillsammans med nykterhetsrörelsen och andra organisationer som har ett kunnande och intresse att arbeta i drogbegränsande riktning,

9. att riksdagen uppdrar åt regeringen att ta initiativ till upprättande av en samnordisk plan för narkotikahanteringens utrotning och skapande av en narkotikafri zon i Norden,

10. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om socialstyrelsens arbetsuppgifter när det gäller vidareutveckling av sjukvårdens insatser inom alkoholmissbruksområdet,

11. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående utredning om nya former för vård av särskilt gravt skadade alkoholmissbrukare.

Utskottet

Inledning

I betänkandet behandlas anslag till ungdomsvård m. m. samt till alkoholpolitik och missbrukarvård. Vidare behandlas proposition 1981/82:143 om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket, till den del den hänvisats till socialutskottet, samt ett antal motionsyrkanden rörande alkhol- och narkotikapolitiken och insatserna för människor med missbruksproblem. Som bakgrund lämnas här en kort redovisning för aktuella utredningar m. m. på detta område.

Utredningen (S 1977:04) om narkotikamissbrukets omfattning (UNO) har i uppdrag att göra en kartläggning av narkotikamissbrukets omfattning. Utredningen har avlämnat rapporterna Undersökningar av narkotikavanor (Ds S 1977:8), Definitionsproblem vid narkotikaundersökningar (Ds S 1978 10), Tungt narkotikamissbruk – en totalundersökning 1979 (Ds S 1980:5), Tungt narkotikamissbruk – en särredovisning för län och kommuner av 1979 års undersökning (Ds S 1980:11) och Ungdom, droger och förebyggande arbete (Ds S 1981:11). Utredningen beräknas avsluta sitt arbete under 1982.

Familjevårdsutredningen (S 1978:05) har haft i uppdrag att initiera, samordna och utvärdera viss försöksverksamhet med familjevård för missbrukare. Utredningen överlämnade hösten 1981 betänkandet Det förstärkta familjehemmet (Ds S 1981:17), vilket ligger till grund för vissa förslag i proposition 1981/82:143. Uppdraget är därmed slutfört.

Kommittén (S 1979:13) för opinionsbildning mot drogkulturen tillkallades för att planera och genomföra en aktion mot överlåtelse av alkohol till ungdom samt för att fördjupa opinionsbildningen mot droger. Kommittén har genomfört en rad informationsåtgärder under devisen Stoppa langningen – Aktion mot alkoholfaran. En fördjupad opinionsbildning fortsätter under första delen av 1982 under temat Aktion mot droger. Den avslutas därefter, bortsett från vissa lokala uppföljningsåtgärder m. m.

Samordningsorganet (S 1980:06) för alkoholfrågor (SAMO) har haft till uppgift att initiera och planlägga åtgärder inom det alkoholpolitiska området m. m. I SAMO har bl. a. ingått statssekreterarna i berörda departement samt cheferna för socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, rikspolisstyrelsen och generaltullstyrelsen. Ordförande har varit statssekreteraren i socialdepartementet.

I december 1980 överlämnade SAMO rapporten Om alkoholpolitiken (Ds S 1980:10). Förslagen behandlades av riksdagen i samband med budgetpropositionen 1980/81 (se SoU 1980/81:20). I december 1981 har SAMO överlämnat sitt slutbetänkande Om alkoholpolitiken II (Ds 1981:25), vilket ligger till grund för vissa förslag i proposition 1981/82:143. I samband härmed har SAMO också överlämnat rapporterna Data om alkoholkonsumtionen och dess skadeverkningar (Ds S 1981:21), Tekniska förutsättningar för ransonering och registrering vid inköp av alkoholdrycker (Ds S 1981:22) och Alkoholpolitiska restriktioner (Ds S 1981:23).

SAMO:s arbete är därmed avslutat.

Socialberedningen (S 1980:07) har i uppdrag bl. a. att dels genomföra en översyn av bestämmelserna om vård oberoende av samtycke inom socialtjänst- och sjukvårdslagstiftningen, dels följa och utvärdera hela socialtjänstreformen. Beredningen skall vidare följa upp tillämpningen av lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och redovisa sina överväganden i denna del under 1983. Under år 1983 skall beredningen även redovisa sina principiella överväganden betr. lagen (1966:293) om beredande

av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV).

Beredningen har avgivit betänkandena LVM – Lag om vård av missbrukare i vissa fall (SOU 1981:7), Åtgärder mot missbruk under graviditet (Ds S 1981:6) och Ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, LSPV (Ds S 1981:7).

Nämnden för alkoholfrågor har enligt 30 § förordningen (1981:683) med instruktion för socialstyrelsen att besluta i ärenden om fördelning av medel som ställs till socialstyrelsens disposition för information i alkoholfrågor och för fritidsaktiviteter med alkoholpolitisk anknytning samt i övriga ärenden som hänskjuts till nämnden. Det ankommer vidare på nämnden att ta initiativ till åtgärder på alkoholpolitikens område, att avge yttrande över socialstyrelsens förslag till anslagsframställningar och andra ställningstaganden inom det alkoholpolitiska området, samt att avge yttrande i frågor om fördelning av medel till uppdragsforskning på det alkoholpolitiska området.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) har enligt 1 § i sina stadgar till uppgift att bedriva och främja saklig upplysning om verkningar på individ och samhälle av alkohol- och narkotikamissbruk liksom om vägar och medel att förekomma och bekämpa alkoholskador och motverka icke-medicinskt bruk av narkotika. Till CAN är 39 organisationer anslutna. Verksamheten står under tillsyn av skolöverstyrelsen.

Narkotikagruppen vid brottsförebyggande rådet (BRÅ) har till uppgift att verka för samordning av insatserna på narkotikaområdet. Den skall fortlöpande analysera missbrukssituationen och mot bakgrund av dessa analyser ta initiativ till fortsatta åtgärder inom narkotikaområdet. Den består av bl. a. representanter för berörda departement och centrala ämbetsverk samt de båda kommunförbunden och de fackliga huvudorganisationerna. Gruppen har nyligen publicerat uppföljningsrapporten Myndigheternas insatser mot narkotikamissbruk (BRÅ-S 1982:1).

Bidrag till anordnande av behandlingshem m. m.

I budgetpropositionen föreslås att anslaget J 3, Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. endast skall föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. Härtill kommer en reservation på drygt 7 milj. kr. Medelsberäkningen avser tiden fram till den 1 januari 1983, då huvudmannaskapet för bl. a. de statliga vårdanstalterna för alkoholmissbrukare tas över av landstingskommuner och kommuner. Utskottet återkommer härtill i det följande. Föredraganden anför vad gäller anslaget J 3 att det finns medel disponibla för utbyggnad till det antal platser som förutsatts i överenskommelsen om ändrat huvudmannaskap.

Enligt 23 § första stycket socialtjänstlagen (1980:620) skall behovet av hem för vård eller boende inom varje landstingskommun tillgodoses av landstingskommunen och kommunerna i området. Enligt andra punkten i

övergångsbestämmelserna till lagen skall dock fram till den 1 januari 1983 i stället för nämnda bestämmelse gälla att behovet av hem för vård eller boende skall tillgodoses inom ramen för den organisation som fanns vid socialtjänstlagens ikraftträdande den 1 januari 1982.

Vid riksdagens beslut om socialtjänstreformen förutsattes att avtal skulle träffas mellan staten och de kommunala huvudmännen om övertagande av ansvaret för vissa vårdinrättningar. Vidare förutsattes att en ekonomisk uppgörelse skulle träffas om de fortsatta statsbidragen.

Efter riksdagens bemyndigande (prop. 1979/80:172, SoU 44, rskr 385) godkände regeringen den 26 juni 1980 principöverenskommelsen med Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om ett ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m. Enligt överenskommelsen skall berörda kommuner och landstingskommuner den 1 januari 1983 ta över dels huvudmannaskapet för de statliga ungdomsvårdsskolorna och nykterhetsvårdsanstalterna, dels de rättigheter och åtaganden som staten har ifråga om Margretelunds och Råby yrkesskolor, erkända och enskilda nykterhetsvårdsanstalter samt inackorderingshem och behandlingshem för alkohol och narkotikamissbrukare.

Statens förhandlingsnämnd har därefter den 25 mars 1981 träffat en överenskommelse med Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om statsbidrag för verksamheten. Riksdagen har i december 1981 (prop. 1980/81:196, SoU 1981/82:23, rskr 92) bemyndigat regeringen att godkänna överenskommelsen som innebär att staten från och med den 1 januari 1983 skall utge bidrag till kommuner och landstingskommuner (huvudmännen) för driften av de hem för vård eller boende som avses i principöverenskommelsen. Bidraget har med utgångspunkt i statens kostnader för den nuvarande verksamheten fastställts till 570 milj. kr. år 1983 enligt löne- och prisnivån den 1 januari 1982.

Den totala årliga bidragssumman 570 milj. kr. är beräknad med följande fördelning:

Ungdomsvårdsskolor	208 milj. kr.
Nykterhetsvårdsanstalterna Gudhem, Runnagården (med Brotorp), Venngarn (med Hornö), Frösö samt Hessleby	57 milj. kr.
Övriga nykterhetsvårdsanstalter	179 milj. kr.
Behandlings- och inackorderingshem för narkotikamissbrukare	33 milj. kr.
Inackorderingshem för alkoholmissbrukare	93 milj. kr.

Av det belopp som anges för viss kategori av institutioner skall 75 % användas för bidrag till de huvudmän som driver eller åtagit sig ansvaret för driften. Bidraget utgår med ett för varje angiven kategori av institutioner enhetligt belopp per vårdsplats. Återstoden av det belopp som anges för viss kategori skall användas för bidrag till kommuner som under året haft att

svara för vårddagkostnad vid institution. Bidraget utgår med ett enhetligt belopp per vårddag för varje angiven kategori av institutioner. Huvudmännen skall årsvis sammanställa och till staten insända ett gemensamt underlag för fördelning och utbetalning av driftbidragen. Vid förhandlingar mellan parterna skall den överenskomna bidragssumman omräknas med hänsyn till löne- och prisnivån per den 1 juli det år bidraget skall avse.

För de angivna bidragen beräknas 285 milj. kr. under anslaget I 5.

Staten skall vidare enligt överenskommelsen den 25 mars 1981 med Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om statsbidrag till verksamheten lämna sammanlagt 150 milj. kr. som bidrag för att möjliggöra upprustning och utveckling m. m. av institutionsvården. Av upprustningsbidraget utbetalas 70 milj. kr. per den 1 januari 1983 med fördelning efter resp. huvudmans andel i totala antalet vårdplatser vid ungdomsvårdsskolor, statliga nykterhetsvårdsanstalter samt erkända och enskilda nykterhetsvårdsanstalter. Återstoden av upprustningsbidraget (80 milj. kr.) utbetalas i den ordning som parterna senast den 31 december 1982 fastställer. Därvid skall parterna även pröva konsekvenserna av den genomförda institutionsplaneringen i vad avser behovet av vårdplatser. I enlighet härmed beräknas 150 milj. kr. för detta ändamål under anslaget I 6.

De ersättningsbelopp som bestämts i överenskommelsen utgår från vissa beräkningar av platsantalet inom varje kategori av institutioner. Såvitt gäller behandlingshem för narkotikamissbrukare har man utgått från att det den 1 januari 1983 kommer att finnas ca 440 sådana platser i drift. För inrättandet av dessa har tillräckliga medel avsatts av staten.

I *motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s)* anförs att 440 platser i behandlingshem för narkotikamissbrukare är helt otillräckligt. Köerna till behandlingshemmen är långa. Samtidigt finns angelägna projekt som inte kan få statsbidrag om denna ram hålls. Motionärerna yrkar därför en höjning av anslaget J 3 som svarar mot bidrag till anordnande av ytterligare 80 platser i behandlingshem för narkotikamissbrukare *(yrkande 10)*. En mot 80 platser svarande höjning yrkas även såvitt gäller anslaget J 5, dvs. av driftbidragen för tiden fram till den 1 januari 1983 *(yrkande 11)*.

Frågan om ekonomiskt stöd för inrättande av ytterligare platser i behandlingshem för narkotikamissbrukare tas upp även i *motion 1981/82:958 av Siri Häggmark (m) och Anita Bråkenhielm (m)*. Motionärerna anser att staten bör beakta medelsbehovet för behandlingshemmet Daytop Ribbingelund vid de fortsatta förhandlingarna angående fördelningen av de återstående 80 milj. som skall utgå som upprustnings- och utvecklingsbidrag (se ovan).

Utskottet har fått bekräftat att de medel som f. n. finns tillgängliga för bidrag till anordnande av behandlingshem redan är "fulltecknade." Flera huvudmän som önskat inrätta ytterligare platser har fått besked att statsbidrag inte kan utgå. Detta gäller bl. a. Stiftelsen Daytop Sweden för

behandlingshemmet Ribbingelund. Ytterligare platser har aktualiserats för statsbidrag.

Vad gäller de i motion 1981/82:2246 yrkade höjningarna av anslagen J 3 och J 5 vill utskottet vidare erinra om att ett beslut om en sådan höjning inte löser problemet med de ökade kostnader som till följd därav uppstår efter den 1 januari 1983. Om antalet platser i en viss typ av vårdinstitutioner visar sig väsentligt överstiga vad som förutsatts i överenskommelsen mellan staten och de båda kommunförbunden innebär det minskad ekonomisk kompensation för de kommunala huvudmännen, om inte totalsumman höjs. Detta kan leda till nya ersättningskrav och ytterligare omgångar i de redan komplicerade förhandlingarna. Vidare kan staten tvingas ikläda sig ökat ansvar för kostnaderna. De medel som beräknats under anslagen I 5 och I 6 skulle då bli otillräckliga.

Utskottet delar den åsikt som kommer till uttryck i båda motionerna, nämligen att man måste försöka komma till rätta med bristen på behandlingsplatser för narkotikamissbrukare. Inte minst den från den 1 januari 1982 gällande lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) förutsätter att det finns tillgång till en ändamålsenlig vård i frivillig form som alternativ till eller som fortsättning på den tvångsmässiga vården. Det är också viktigt att ta till vara de olika vårdinitiativ som successivt aktualiseras, med tanke på den tid det erfarenhetsmässigt tar att få i gång en väl fungerande behandlingsenhet.

Hela institutionsstrukturen är emellertid stadd i omvandling som följd av den nya socialtjänstlagstiftningen och de kommunala huvudmännens övertagande av ansvaret för institutionsvården. Från den 1 januari 1983 ankommer det på berörda landstingskommuner och kommuner att avgöra behovet av en viss typ av vårdplatser och att avväga resursernas fördelning mellan olika former av vård. Mot bakgrund härav finns det anledning för staten att visa återhållsamhet i fråga om att nu initiera förändringar i vårdstrukturen som inte uttryckligen accepterats av de kommunala huvudmän som inom kort skall ta över ansvaret därför. Man bör dessutom undvika att rubba förutsättningarna för de avtal som ingåtts mellan staten och huvudmännen, med de konsekvenser detta kan få för den redan komplicerade institutionsplaneringen och ekonomiska uppgörelsen. Enligt utskottets uppfattning bör man därför fram till årsskiftet 1982-1983 försöka tillgodose narkomanvårdens behov inom ramen för tidigare beslutat antal platser. Det får därefter ankomma på de kommunala huvudmännen att ta ställning till frågan om bidrag till behandlingshemmen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82:2246, yrkandena 10 och 11.

Liknande synpunkter måste anläggas på motion 1981/82:958, vari visserligen inte föreslås bidrag till inrättande av flera vårdplatser, men vars förslag likafullt kan rubba de förutsättningar parterna haft vid ingåendet av avtalet om statsbidrag för institutionsvården. Utskottet vill också peka på den

svårighet som ligger i att på detta sätt ta principiell ställning för att en viss enskild institution skall ha särskilt stöd för sin verksamhet. En avvägning måste alltid göras mellan olika sökandes behov av stöd. Detta är en uppgift för de tillämpande myndigheterna. Vad gäller Stiftelsen Daytop vill utskottet dessutom nämna att såväl kriminalvårdsstyrelsen som Stockholms kommun avses abonnera på ett antal fasta platser. Även andra kommuner kan bli aktuella som parter i vårdavtal med stiftelsen, som härigenom kan få del av de bidrag som kommer att utgå.

Utskottet anser sålunda inte att det finns skäl för något riksdagens initiativ med anledning av motion 1981/82:958. Yrkandet avstyrks.

I detta sammanhang tar utskottet också upp *motion 1981/82:869 av Lennart Brunander (c) och Maj Pehrsson (c)*, i vilken förordas en ändring av principerna för statens bidrag till kommunernas alkoholvård. Motionärerna anser att bidragen skall vara generella och avse alla kommunernas kostnader för åtgärder mot alkoholmissbruk. Detta skulle ge kommunerna anledning att i högre grad satsa på förebyggande arbete och på det sättet undvika senare kostnader.

En liknande fråga behandlades av utskottet i samband med riksdagens godkännande av överenskommelsen om statsbidragen (SoU 1981/82:23). I en motion påpekades att bidragskonstruktionen bl. a. skulle leda till att det blev billigare för kommunerna att placera sina klienter i vissa stora befintliga institutioner än att satsa på öppnare vårdformer. Motionären ansåg att regeringen inför de omförhandlingar som skall äga rum om ett par år borde uppmärksammas på de brister som redan var uppenbara samt erinras om de mål för vården som fastställts i socialtjänstlagen. Utskottet anförde följande.

Enligt principöverenskommelsen som ligger till grund för huvudmannaskapsövertagandet skall statsbidragens utformning medge handlingsfrihet för kommunerna/landstingskommunerna vid utveckling och förändring av verksamheten. Vid utformningen av bidraget skall eftersträvas en schablonisering.

I avvaktan på erfarenheter av bidragskonstruktionen har parterna enats om fördelningen av bidraget för åren 1983 och 1984. Utskottet utgår från att parterna tar till vara erfarenheterna från bidragsgivningen under dessa år då de skall förhandla om den framtida bidragskonstruktionen. De bör sträva efter att ge denna sådan utformning att den – i enlighet med vad motionären framhåller – stöder en utveckling av vårdinnehållet och även i övrigt är ägnad att främja de mål statsmakterna ställt upp för socialtjänsten.

Det i motion 1981/82:869 framlagda förslaget ligger väl i linje med socialtjänstlagens syn på det förebyggande sociala arbetet och åtgärder mot missbruk. Utskottet utgår vidare från att olika modeller för statsbidragen kommer att diskuteras vid de senare förhandlingarna om bidragskonstruktionen för tiden efter 1983–1984. Motionsförslaget påkallar därför inte någon riksdagens åtgärd.

Utveckling av vårdinnehåll m. m.

I budgetpropositionen föreslås under anslagen J 6 och J 7 medel för bl. a. olika utvecklings- och samverkansinsatser inom missbrukarvården. I proposition 1981/82:143 om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket presenteras ytterligare förslag som syftar till att åstadkomma en bättre vård för människor med missbruksproblem och till en effektivare samordning av åtgärderna mot missbruk.

Samordning av åtgärder mot missbruk

I *motion 1981/82:207 av Sten Svensson (m) och Björn Körlof (m)* föreslås en undersökning av möjligheterna att samordna samhällets resurser för bekämpande av narkotikamissbruket i enlighet med vad som anförs i motionen *(yrkande 1)*. Motionärerna vill ha en effektivare organisation genom dels lokala arbetsgrupper för varje kommun med representanter för bl. a. myndigheter och organisationer, dels regionala arbetsgrupper för samordning på länsplanet. Vidare föreslås på riksplanet en narkotikakommission med parlamentarisk förankring.

Ett motsvarande yrkande av samma motionärer behandlades ingående av utskottet under föregående riksmöte (SoU 1980/81:20). Utskottet, som lämnade en utförlig redovisning av redan pågående arbete för att förbättra samordningen av olika åtgärder, ansåg därvid inte något riksdagens initiativ erforderligt. Utskottet erinrade dessutom om att statsmakterna i samband med behandlingen av socialtjänstreformen avvisat tanken på att binda formerna för samverkan genom lagbestämmelser. Beträffande det centrala samarbetet pekade utskottet på att brottsförebyggande rådets (BRÅ) narkotikagrupp redan har som uppgift att verka för en samordning av insatserna på narkotikaområdet och att bl. a. på grundval av olika undersökningar och andra uppgifter fortlöpande analysera missbrukssituationen och med det som bakgrund ta initiativ till fortsatta åtgärder. Även socialstyrelsen har vissa centrala uppgifter på området. Utskottet ville inte tillstyrka tillskapandet av ytterligare en central organisation.

De skäl som utskottet förra året anförde mot ett bifall till motionsyrkandet har fortfarande sin giltighet. I sammanhanget kan nämnas att BRÅ:s narkotikagrupp nyligen avgett rapporten Myndigheternas insatser mot narkotikamissbruk, vari bl. a. redovisas erfarenheterna från de försöksverksamheter som genomförts i enlighet med riksdagens beslut med anledning av proposition 1977/78:105 om åtgärder mot narkotikamissbruk. Rapporten innehåller även en översikt över myndigheternas åtgärder mot narkotikamissbruk under de senaste åren. Socialstyrelsen har vidare utgett Allmänna råd om tillämpningen av såväl socialtjänstlagen som lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Allmänna råd angående tillämpningen av LVM är under arbete. Däremot har tidigare planerade

riktlinjer för det fortsatta s. k. BPS-samarbetet (barnavårdsnämnd-polisskola) ännu inte kommit till stånd (jfr SoU 1980/81:20 s. 11–12). Cirkuläret (1970:513) till socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, rikspolisstyrelsen, samtliga länsstyrelser, polismyndigheter, länsskolnämnder, barnavårdsnämnder och skolstyrelser om intensifierat samarbete mellan barnavårdsnämnd, skola och polis (BPS-cirkuläret) gäller t. v. oförändrat med den skillnaden att ordet "barnavårdsnämnd" bytts ut mot "socialnämnd" från den 1 januari 1982 (SFS 1981:1228). I det sammanhanget kan erinras om att justitieutskottet förra året i yttrande till socialutskottet uttalade att det kan ifrågasättas om det inte erfordras åtgärder från statsmakternas sida för att åstadkomma en effektivare och längre gående samverkan mellan berörda myndigheter än som följer av det nu nämnda cirkuläret. Utskottet vill därför framhålla vikten av att de berörda myndigheterna tillsammans med de båda kommunförbunden intensifierar ansträngningarna att åstadkomma vägledande riktlinjer för samarbetet på barn- och ungdomsområdet. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82:207, yrkande 1.

I samma motion yrkas även att riksdagen uttalar sig för att missbrukarvården skall förbättras i enlighet med vad som anförs i motionen *(yrkande 2 delvis)*. Motionärerna pekar dels på att vårdinsatserna bör effektiviseras och samordnas, dels på behovet av en fungerande eftervård, varom mera nedan. I *motion 1981/82:2247 av Esse Petersson (fp)* aktualiseras vidare samordningen med sjukvården samt alkoholskadornas betydelse för sjukvårdskostnaderna. Motionären anför bl. a. att åtgärder för att begränsa alkoholförbrukningen bör vara en viktig fråga vid överläggningarna mellan staten och Landstingsförbundet *(yrkande 3)*.

Utskottet vill först erinra om att socialtjänstlagen lägger ett nytt ansvar på de kommunala socialnämnderna för att erforderlig samverkan med andra myndigheter kommer till stånd även när det gäller enskilda vård- och behandlingsärenden (se 9 §). Helhetssynen förutsätter ett samspel med de andra organ som från olika utgångspunkter arbetar med de sociala problemen. Socialtjänsten måste beakta alla tillgängliga möjligheter att hjälpa en människa med missbruksproblem och inte enbart se till sina egna insatser. Att utveckla ett sådant arbetssätt tar emellertid viss tid. Det behövs också praktiska erfarenheter från försöksverksamheter av olika slag. Man kan därför enligt utskottets uppfattning inte redan nu ta ställning till om det kan komma att behövas särskild stimulans i form av permanenta insatser från statsmakternas sida för att få till stånd en ökad samverkan inom missbrukarvården. Det kan vidare finnas skäl att erinra om att socialtjänstlagen är en ramlag som förutsätter ett lokalt utvecklingsarbete av bl. a. olika samverkansformer som inte binds av detaljerade bestämmelser.

Vad särskilt gäller samordning mellan sociala och medicinska insatser vill utskottet erinra om att riksdagen förra året i enlighet med ett förslag av SAMO anslog 2,5 milj. som ett engångsanslag för att möjliggöra lokala utvecklingsprojekt som skulle stimulera både sjukvårdshuvudmännen och

missbrukarvårdens personal att finna bättre samverkansformer. En arbetsgrupp, i vilken ingår företrädare för socialdepartementet, socialstyrelsen och de båda kommunförbunden lägger f. n. sista handen vid fördelningen av medlen. Man avser att sedan följa arbetet i projekten och löpande sprida information om dem samt hjälpa till med dokumentationen.

I sammanhanget bör också nämnas bl. a. de olika projekt som igångsatts i samarbete mellan sjukvårdshuvudmän och socialtjänst i syfte att spåra upp och hjälpa gravida kvinnor med missbruksproblem.

I den nu aktuella propositionen 1981/82:143 föreslås vidare sammanlagt 7 milj. kr. för Utveckling och försök med vissa vårdformer. Härav avser 1,8 milj. kr. utveckling av vård enligt LVM och 5,2 milj. kr. utveckling av familjevård för missbrukare. Även sådana projekt är ägnade att främja en bättre samordning av olika vårdinsatser.

Utskottet vill vidare hänvisa till vad som nedan anförs i fråga om tidiga vårdinsatser samt om eftervård och rehabilitering.

Av det anförda framgår att frågan om samordning av olika vårdinsatser redan är föremål för betydande uppmärksamhet. Utskottet avstyrker därför motion 1981/82:207 yrkande 2 i här behandlad del samt motion 1981/82:2247 yrkande 3.

Tidiga vårdinsatser

I budgetpropositionen föreslås 1,1 milj. kr. under anslaget J 7 Utbildning och samverkan inom nykterhetsvården. I proposition 1981/82:143 anges att 600 000 kr. härav bör användas för länsvisa konferenser för berörda personalgrupper inom öppenvården i enlighet med ett förslag från SAMO. Syftet är att möjliggöra utbyte av erfarenheter och diskussion av hur man kan nå missbrukare med tidig hjälp.

Tidig hjälp och förebyggande åtgärder mot missbruksproblem tas upp i flera motioner.

Propositionsförslaget till medelsdisposition av J 7 ifrågasätts *i motion 1981/82:2239 av Anita Bråkenhielm (m).* Motionären anser det tillräckligt att i ett första skede satsa 300 000 kr. på nämnda personalkonferenser. Återstoden av medlen bör enligt motionären användas till försöksprojekt inom socialtjänsten, där verkligt tidiga insatser prövas i samarbete med arbetsplats, familj och övriga lokala vårdresurser.

I *motion 1981/82:1113 (delvis) av Esse Petersson (fp)* framhålls också betydelsen av förebyggande åtgärder och handlingsberedskap när det gäller vård av narkotikamissbrukare. I *motion 1981/82:2247* av samma motionär aktualiseras sjukvårdens möjligheter att ge tidig hjälp åt alkoholmissbrukare och även att delta i den förebyggande hälsoinformationen *(yrkande 10).* Alkoholupplysningen bör enligt motionären spela en större roll än tidigare inom den förebyggande hälsovården vid mödravårdscentralerna och barnhälsovården. Vidare anförs bl. a. att sjukvården måste försöka diagnostisera

och behandla alkoholberoende som sådant och inte endast de skador och symtom som det orsakar. Sådan vård måste enligt motionären kunna lämnas på bl. a. de vanliga vårdcentralerna. De dolda missbrukarna, som är i behov av tidig hjälp, vill inte stämplas som socialt avvikande genom att hänvisas till specialkliniker för alkoholistvård. Liknande synpunkter på hälso- och sjukvårdens möjligheter att medverka i alkoholupplysning och förebyggande arbete anförs *i motion 1981/82:1593 av Kerstin Sandborg m. fl. (fp), yrkande 6.*

Det finns självfallet inget entydigt svar på hur man skall kunna nå människor med missbruksproblem på ett tidigt stadium och erbjuda dem den hjälp som behövs. Frågan gäller såväl det sociala arbetets innehåll och arbetsformer i stort som de varierande lokala förutsättningarna för arbete av visst slag, t. ex. möjligheterna att utnyttja den förebyggande hälsovården. Tidig hjälp åt dolda missbrukare måste därför i stor utsträckning bli en fråga om successiv utveckling av olika modeller för uppsökande verksamhet och nya arbetssätt inom både sjukvård och socialtjänst. Utbyte av erfarenheter mellan olika delar av öppenvården torde därvid vara ett viktigt moment. Att i dagens situation, när socialtjänstreformen gett delvis starkt förändrade förutsättningar för missbrukarvården, satsa på regionala konferenser för diskussion av aktuella erfarenheter anser utskottet därför väl motiverat. Utskottet anser sig därvid inte ha anledning att ifrågasätta det i propositionerna beräknade beloppet.

Samtidigt vill utskottet framhålla vikten av ett fortsatt utvecklingsarbete kring olika tidiga insatser mot missbruk. Inte minst bör, i enlighet med vad som anförts i motion 1981/82:2239, socialtjänstens ansvar för de verkligt tidiga insatserna betonas. Utöver förebyggande och uppsökande verksamhet kan också, innan medicinska skadeverkningar uppkommit, insatser för att stödja missbrukare i ett tidigt skede genomföras inom den primärkommunala socialtjänstens ram. Frågan är sedan lång tid bättre uppmärksammad inom sjukvården. Bl. a. har socialstyrelsen svarat för en försöksverksamhet med utveckling av behandlingsmetoder vid sex nytillkomna alkoholpolikliniker. Erfarenheterna av denna verksamhet har visat att klinikerna i relativt hög utsträckning har fått kontakt med människor i "riskzonen" för missbruk på grund av psykiska och/eller sociala problem. Vidare kan nämnas att man som ett led i socialstyrelsens s. k. SOA-projekt (socialt arbete – innehåll och form) 1981 utgivit skriften Det dolda missbruket – tidig hjälp. Däri redovisas bl. a. olika erfarenheter av hur tidig hjälp ser ut eller borde se ut och vem eller vilka som är lämpade att ge hjälpen. Man tar även upp något om sjukvårdens svårigheter när det gäller behandling av alkoholproblem.

I sammanhanget kan också nämnas en vid Malmö allmänna sjukhus nyligen avslutad omfattande studie som visar att det är möjligt att uppspåra och behandla storkonsumenter av alkohol. Resultaten försvaras i en avhandling av överläkare Hans Kristenson. Undersökningen visar bl. a. att det är möjligt att förebygga alkoholism i stora undersökningsgrupper. För att

uppspåra storkonsumenter av alkohol har den s. k. GT-metoden (serumgammaglutamyltransferas-metoden) använts. De invändningar som tidigare framförts mot GT-metoden har varit av principiell, etisk, ekonomisk och teknisk natur och har i denna undersökning, enligt Kristenson, kunnat vederläggas.

Kristenson har under 5 år med GT-metoden undersökt 8 859 (76,1 %) av 11 643 44–49-åriga män som kallats till en planerad hälsoundersökning i Malmö. Den egentliga undersökningsgruppen bestod av 585 män födda åren 1926–1933 vilka enligt hälsoundersökningen hade 2 på varandra följande anmärkningsvärt höga GT-värden. Dessa individer fördelades slumpmässigt på en behandlingsgrupp och en kontrollgrupp. Individerna i behandlingsgruppen (317 personer) undersöktes närmare och 75 % av dem bedömdes ha för högt GT-värde till följd av alkoholkonsumtion. Dessa personer följdes under lång tid och uppmuntrades att sänka alkoholkonsumtionen. GT-värdet användes härvid som en motiverande faktor i behandlingsprogrammet. Kontrollgruppen informerades per brev att vara restriktiva med alkoholkonsumtionen och informerades om att de skulle få erbjudande om att kontrollera leverenzymerna efter 2, 4 och 6 år. Behandlings- och kontrollgruppen följdes upp under en 2–6-årig period.

2 och 4 år efter undersökningen hade GT-värdet i båda grupperna minskat. Efter undersökningen hade lika många individer från båda grupperna registrerats på alkoholkliniken. Man fann dock skillnader mellan de två grupperna med hänsyn till sjukfrånvaro, sjukhusvård och dödlighet. I behandlingsgruppen var sjukfrånvaron 80 % lägre, antalet vårddagar på sjukhus 60 % lägre och dödligheten 50 % lägre jämfört med kontrollgruppen. Sålunda var behandlingsprogrammet effektivt i att förebygga socialmedicinska konsekvenser av storkonsumtion av alkohol.

Utskottet anser med hänvisning till det anförda att något riksdagens initiativ inte är påkallat i fråga om motionerna 1981/82:2239, 1981/82:1113 (delvis), 1981/82:1593, yrkande 6, och 1981/82:2247, yrkande 10.

Eftervård och rehabilitering

SAMO har i sitt slutbetänkande Om alkoholpolitiken II konstaterat att den eftervård som kan erbjudas en missbrukare efter genomgången behandling har stora brister eller saknas helt. I budgetpropositionen beräknas i enlighet med SAMO:s förslag under anslaget J 6 ett engångsanslag på 1 milj. kr. för en försöksverksamhet med syfte att utprova olika modeller för eftervård. I proposition 1981/82:143 uttalas (s. 52) att projekten bör utgå från den problembeskrivning som återfinns i SAMO:s slutrapport samt att man vid utformningen av projekten även bör beakta en av arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) nyligen avlämnad rapport. Problem på vägen mellan missbruk och jobb.

Ovannämnda rapport har utarbetats av den s. k. arbetsgruppen för narkotikafrågor vid AMS arbetsvårdsdelegation. Arbetsgruppen har haft till uppgift att aktivt leda och främja åtgärder för att intensifiera samarbetet mellan arbetsförmedlingen och narkomanvårdens behandlingshem. I gruppen har ingått företrädare för AMS, socialdepartementet, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, landstings- och kommunförbunden, arbetsmarknadens parter samt Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL). I slutrapporten konstaterar arbetsgruppen bl. a. att många brister i rehabiliteringen av narkotikamissbrukare beror på bristande samordning mellan de olika berörda myndigheterna. Gruppen föreslår bl. a. att försäkringskassornas rehabiliteringsgrupper (rehagrupper) skall vara forum för planering av rehabiliteringsinsatserna och för ansvarsfördelningen mellan de berörda myndigheterna, så att man uppnår en obruten rehabiliteringskedja där alla de olika samhällsorganens åtgärder är väl samordnade sinsemellan. I proposition 1981/82:143 uttalas att detta förslag är väl motiverat (s. 131). I propositionen erinras vidare om att arbetsmarknadsinstituten (Ami) inom arbetsmarknadsverket är en viktig resurs när det gäller vägledning och yrkesinriktad rehabilitering av bl. a. personer som haft missbruksproblem. Instituten ger fördjupad vägledning och möjlighet till arbetsprövning och arbetsträning till sökande som behöver sådan mera omfattande förberedelse innan de kan ta ett arbete. Vidare föreslås en höjning av anslaget till Yrkesinriktad rehabilitering för att, som det sägs i propositionen, markera betydelsen av utvecklingsarbete med inriktning på rehabilitering av narkotikamissbrukare. Medlen skall användas för utveckling av metoder för vägledning och rehabilitering av unga f. d. missbrukare.

Vidare kan nämnas att det i en ny rapport från socialstyrelsen, "Eftervård – olika modeller för utslussning på olika institutioner" (PM 9/82), beskrivs ett antal eftervårdsprojekt som alla har det gemensamt att de syftar till att öka klienternas tillgång till olika samhällsresurser. De verksamheter som redovisas bedrivs av bl. a. Rätansgården, Vallmotorp, Trollängen, ALNA-rådet i Mölnbacka samt av Malmö kommun. Syftet med rapporten är att belysa de svårigheter projekten stött på samt på vilket sätt man löst dessa. Beroende på skillnader mellan de olika projekten varierar lösningarna med aktuella situationer och behov som ska tillgodoses. Alla verksamheter visar dock att ökade insatser ger positiva resultat.

De motioner, i vilka föreslås intensifierade åtgärder för förbättring av eftervård och rehabilitering, får anses besvarade genom det nu anförda. Det gäller *motion 1981/82:207 av Sten Svensson (m) och Björn Körlof (m), yrkande 2 i motsvarande del*, och *motion 1981/82:2096 av Lars Werner m. fl. (vpk), yrkande 1*.

Utskottet tar i detta sammanhang också upp *motion 1981/82:2247 av Esse Petersson (fp), yrkande 11*, vari påtalas behovet av att utveckla nya former av skyddat boende för de gravt skadade alkoholmissbrukarna. Motionären anser att socialstyrelsen skall initiera ett sådant utvecklingsarbete.

Utskottet delar uppfattningen att det ofta behövs särskilt anpassade former av boende och tillsyn för att ge dessa människor en någorlunda dräglig tillvaro. Sådana åtgärder kan dessutom ofta ge goda resultat. Olika exempel på hur man på olika håll försökt lösa dessa problem finns beskrivna i den av Svenska kommunförbundet utgivna skriften "10 kommuners sätt att arbeta med de svårast alkoholskadade". Utvecklingsprojekt kan få bidrag från anslaget A 3. Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet. Utskottet vill också erinra om att de kommunala huvudmännens övertagande av ansvaret för institutionsvården inom socialtjänsten är ägnat att främja en utveckling mot mindre, lokala vårdenheter. Det är självklart att socialstyrelsen bör följa denna utveckling. Något initiativ från riksdagens sida kan f. n. inte anses påkallat.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motion 1981/82:2247, yrkande 11.

Tillnyktringsenheter

En försöksverksamhet med s. k. tillnyktringsenheter påbörjades 1977 i enlighet med vad riksdagen uttalat sig för i samband med att man dels avskaffade fylleristraffet, dels antog lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. (LOB). Försöksverksamheten har så småningom utvidgats till tio orter. Den har fortlöpande utvärderats av en arbetsgrupp inom socialdepartementet, vari även ingått företrädare för justitiedepartementet, socialstyrelsen, rikspolisstyrelsen, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet. En preliminär slutrapport föreligger.

I budgetpropositionen anför socialministern (s. 191) att hon i likhet med arbetsgruppen anser att även om ett system med tillnyktringsenheter ger möjligheter till en mera ändamålsenlig vård än vad som f. n. kan tillhandahållas i polisarrest så är det uppenbart att en utbyggnad av tillnyktringsenheter över hela landet enligt någon av de modeller som prövats i försöksverksamheten skulle medföra betydande kostnader. Hon anser därför att förutsättningarna att omhänderta akut berusade personer även i andra och mindre resurskrävande former bör undersökas. Möjligheten till nya försöksmodeller med sjuk- och socialvårdspersonal i anslutning till polisarrest omnämns särskilt. Innan försöksverksamheten avslutas bör man vidare enligt socialministern undersöka modeller som ökar möjligheterna till samverkan mellan polis, sjukvårdspersonal och socialarbetare. 2 milj. kr. av innevarande års anslag under J 6 beräknas kunna disponeras för en sådan ny försöksverksamhet (prop. 100 s. 206). Utskottet återkommer i det följande (s. 23) till medelsanvisningen.

I *motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s)* yrkas att riksdagen skall som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om utvärdering m. m. av försöksverksamhet med tillnyktringsenheter *(yrkande 12)*. Motionärerna anför att det är rimligt att även enklare former av akut

omhändertagande av missbrukare prövas. Ideella organisationer som arbetar med sådan verksamhet måste få bättre stöd. Försöken bör läggas upp så att det vid behov finns tillgång till lämpliga sociala och medicinska insatser. Motionärerna anser att riksdagen skall begära att regeringen skall lägga fram ett förslag i frågan nästa år. Syftet med förslaget skall enligt motionärerna vara att ange en modell för hur resurserna för tillnyktring och avgiftning snabbt skall kunna byggas ut så att akut berusade människor kan få omedelbar vård. Insatserna för den akuta missbrukarvården skall följas upp med vård- och rehabiliteringsinsatser.

Som framgått av den inledande redogörelsen är utvärderingen av den hittillsvarande försöksverksamheten med tillnyktringsenheter ännu inte helt klar. Så mycket har emellertid kunnat konstateras som att de modeller som hittills prövats innebär alltför stora kostnader för att en utbyggnad härav över hela landet skall te sig realistisk. Såväl socialministern som motionärerna synes anse att man nu måste pröva mindre resurskrävande modeller för omhändertagande men med möjlighet att erbjuda erforderliga medicinska och sociala insatser. Utskottet förutsätter vidare att utarbetandet av nya sådana modeller bedrivs med den skyndsamhet som är möjlig. Enligt utskottets mening erfordras därför inte någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 1981/82:2246 yrkande 12.

Kvinnliga missbrukare

På förslag av SAMO har för innevarande budgetår anvisats 1 milj. kr. för att inom ramen för det s. k. KARTAD-projektet vid karolinska sjukhuset göra vårdinsatserna bättre anpassade till de kvinnliga missbrukarnas behov. Hösten 1981 inrättades vid sjukhusets alkoholklinik en särskild enhet för kvinnor med tidiga alkoholproblem. I budgetpropositionen föreslås fortsatt stöd med 1 070 000 kr. till denna verksamhet.

Insatserna för kvinnor med alkoholproblem tas upp i *motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s)*. Motionärerna anser det värdefullt med den nyligen vid karolinska sjukhuset startade mottagningen för kvinnor och anför att regeringen bör ta initiativ till att liknande verksamheter kommer i gång på andra håll, i första hand inom storstadsområdena. Insatserna bör i första hand utvecklas av landstingens primärvård och den kommunala socialtjänsten gemensamt. Detta bör riksdagen enligt motionärerna ge regeringen till känna *(yrkande 13)*.

Vissa erfarenheter från den nystartade mottagningen för kvinnor med tidiga alkoholproblem har nyligen redovisats i en artikel i Läkartidningen 13/82 (Dahlgren – Ideström – Bjerver: karolinska sjukhusets Ewa-projekt: Försök med alkoholistvård speciellt för kvinnor). Därav framgår bl. a. följande.

En försöksverksamhet avsedd för kvinnor med tidiga alkoholproblem, öppnades den 1 oktober 1981 vid Magnus Huss klinik, Karolinska sjukhuset.

Den fick namnet Ewa-projektet (The Karolinska project for Early treatment of Women with Alcohol addiction).

Syftet är att genom intensifierat uppspårande och erbjudande av en lättillgänglig vårdmöjlighet kunna behandla kvinnor som inte tidigare kunnat nås för medicinsk alkoholistvård. Denna hittills ganska okända patientkategori kan här kartläggas och behandlingsbehov liksom behandlingsutfall studeras.

Det är sålunda en riktad försöksverksamhet avsedd som modell för uppbyggnad av behandlingsprogram för kvinnor med alkoholberoende. Ett stort behov av sådana behandlingsmöjligheter finns framför allt i landets storstadsområden.

Projektet avser tidigt alkoholberoende, dvs. det riktar sig till kvinnor som inte tidigare fått medicinsk vård för sitt missbruk och inte heller har tecken på kronisk alkoholskada, såsom levercirrhos, eller grav hjärnskada. Kvinnorna bör inte heller ha fått nykterhetsvård eller ha missbruk av narkotika eller psykofarmaka som huvudproblem.

Under tidsperioden den 1 oktober 1981–den 31 januari 1982 har antalet sökande varit 77, varav 50 har inskrivits i verksamheten. Av de inskrivna kvinnorna var 28 i behov av avgiftning i sluten vård.

Nära hälften av kvinnorna (23 av 50) sökte helt på eget initiativ medan resten kom genom i första hand anhörigas, därnäst socialvårdens och arbetsplatsernas försorg. I regel initierades kontakten med mottagningen genom en konkret och påtaglig händelse. I 10 fall utgjordes den direkta orsaken av tillsägelse på arbetsplatsen. För 15 kvinnor hade den sociala situationen blivit kritisk, ofta genom en ohållbar familjesituation.

Kvinnorna var i allmänhet ej synbart märkta av sitt missbruk. Även om de flesta vid första kontakten tedde sig mycket trötta och pressade, återhämtade de sig utåt sett tämligen snabbt. Däremot kvarstod ofta under betydligt längre tid psykisk labilitet, depressionssymptom, skamkänslor och allmän osäkerhet. Svårare somatiska alkoholskador påvisades inte.

Kvinnorna i Ewa-projektet var något yngre än de kvinnliga patienter som tidigare omhändertagits på kliniken. De hade mindre avancerade alkoholvanor och fungerade bättre socialt.

Den maximala dygnskonsumtionen av alkohol låg väsentligt lägre än för KARTAD-gruppen och lättvin intog en mer dominerande roll. Färre kvinnor i Ewa-projektet hade utvecklat återställarbehov, abstinenskramper och hallucinationer, medan andelen kvinnor som upplevt black out var lika stor som i KARTAD-gruppen.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att verksamheten hittills tycks ha varit framgångsrik på så sätt att man nått kvinnor som visserligen har allvarliga alkoholproblem men som ännu inte utvecklat ett så avancerat missbruk att det lett till svåra skador i medicinskt eller socialt hänseende. Hjälp har således kunnat ges på ett tidigare stadium av missbruket.

Det är självfallet angeläget att kunna erbjuda kvinnor med tidiga

alkoholproblem motsvarande hjälp även på andra håll i landet. Samtidigt måste dock erinras om att det ännu är fråga om en försöksverksamhet och att erfarenheter därifrån behövs för ställningstagandet till hur andra liknande mottagningar för kvinnor bör organiseras. Utskottet vill därför framhålla vikten av att verksamheten vid den nu öppnade mottagningen följs med uppmärksamhet och att erfarenheterna därifrån sprids till såväl landstingens primärvård som den kommunala socialtjänsten. Detta bör främja utvecklingen mot en till de kvinnliga missbrukarnas behov bättre anpassad vård. Enligt utskottets mening erfordras för närvarande inte någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 1981/82:2246 yrkande 13.

Anslagsberäkningen

I budgetpropositionen beräknas som ovan nämnts (s. 20) 2 milj. kr. för att avsluta försöksverksamheten med tillnyktringsenheter under nästa budgetår. Föredraganden anför (s. 206) att eftersom 2 milj. kr. av innevarande budgetårs anslag, 8,2 milj. kr., beräknas vara disponibla för detta ändamål, fordras inga nya medel för nästa budgetår. Hon har för avsikt att föreslå regeringen att ta i anspråk återstående belopp, högst 2 milj. kr., för att avsluta verksamheten under nästa budgetår.

Riksdagen anslog förra året 8 220 000 kr. för statsbidrag till försöksverksamhet med tillnyktringsenheter m. m. att användas under budgetåret 1981/82 (SoU 1981/82:20, rskr 1981/82:213). Medlen har anvisats under anslaget J 6. Bidrag till alkoholpolikliniker och vårdcentraler m. m., vilket är ett förslagsanslag. Dessa medel får inte utnyttjas under senare budgetår än för vilket de anvisats. Oavsett att en besparing beräknas uppkomma under innevarande år erfordras därför en ny medelsanvisning av riksdagen för nästa budgetår. Detta påverkar inte den ekonomiska ram från vilken man utgått i budgetpropositionen.

Utskottet föreslår med hänvisning till det anförda att anslaget J 6. höjs med 2 milj. kr. för budgetåret 1982/83 avseende beräknade kostnader för att slutföra försöksverksamheten med tillnyktringsenheter. Medlen får utnyttjas endast i den utsträckning motsvarande besparing görs under innevarande budgetår.

Bidrag till organisationer m. m.

I budgetpropositionen föreslås under J 8. Bidrag till organisationer m. m. ett anslag på 13 475 000 kr., vilket innebär en minskning jämfört med innevarande budgetår på ca 1,8 milj. kr. Minskningen avser minskade bidrag till försök dels med alternativa behandlingsmetoder för missbrukare bland ungdomsvårdsskoleelever och dels med nya vård- och behandlingsmetoder vid kommunala inackorderingshem för alkoholmissbrukare. Bakgrund härtill är huvudmannaskapsförändringen för bl. a. ungdomsvårdsskolorna

samt det nya systemet för statsbidrag till institutionsvård inom socialtjänsten (se ovan s. 10).

I flera motioner yrkas emellertid en höjning av anslaget i syfte att ge ökat stöd till organisationer som arbetar med rehabilitering av missbrukare. I *motion 1981/82:2096 av Lars Werner m. fl. (vpk)* föreslås en höjning med sammanlagt 925 000 kr. *(yrkande 2)*. Därav avser 200 000 kr. ökade bidrag till sammanslutningar av f. d. alkoholmissbrukare (Länkorganisationer m. fl.) och 725 000 kr. ökade bidrag till kommuner och till vissa sammanslutningar som ägnar sig åt rehabilitering av alkohol- eller narkotikaskadade personer eller av personer som sniffar thinner eller andra lösningsmedel. I *motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s)* föreslås en höjning av anslaget J 8 med sammanlagt 2 milj. kr. *(yrkande 14)*. Motionärerna anför bl. a. att olika föreningar och klientorganisationer spelar en central roll för att stödja människor med missbruksproblem. Insatserna kan gälla arbete, bostad eller helt enkelt mänskliga kontakter. Sådan verksamhet bör enligt motionärerna ges ökat stöd.

Utskottet konstaterar att anslaget, bortsett från de nedskärningar som är betingade av det ändrade ansvaret för institutionsvården, totalt sett höjts med 0,4 milj. kr. jämfört med innevarande år. Redan detta markerar den vikt statsmakterna lägger vid det stöd- och hjälparbete som bedrivs av ifrågavarande organisationer. Även om verksamheten anses angelägen torde det f. n. inte finnas utrymme för ytterligare höjning av bidragen. Utskottet kan således inte biträda förslagen om uppräkning av anslaget J 8 och avstyrker motionerna 1981/82:2096, yrkande 2, och 1981/82:2246, yrkande 14.

Utskottet behandlar i detta sammanhang även *motion 1981/82:1304 av Blenda Littmarck (m) och Birgitta Rydle (m)*, vari yrkas att riksdagen skall uttala sig för att Riksförbundet av Föräldraföreningarna mot Narkotika (RFMN) skall få en relativt större andel bidrag än tidigare.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 redovisar socialstyrelsen att RFMN för 1980/81 beviljats bidrag med 731 000 kr. mot sökta 870 000 kr. RFMN var därmed den näst efter RFHL största bidragstagaren under ifrågavarande anslagspunkt. Alla organisationer som söker sådant bidrag måste vidare räkna med att inte alltid få hela den summa som begärts. Den som är missnöjd med ett beslut av socialstyrelsen kan överklaga detta till regeringen. Utskottet, som också vill framhålla att det inte är en uppgift för riksdagen att ta ställning till angelägenhetsgraden mellan olika ansökningar om bidrag, avstyrker därför bifall till motion 1981/82:1304.

Ett organisationsstöd med speciell inriktning föreslås i *motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s)*, vari yrkas att riksdagen under ett nytt förslagsanslag, Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet, anvisar ett anslag på 6,5 milj. kr. *(yrkande 7)*. Motionärerna, som erinrar om att socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor under flera år avsatt medel för kampanjer inom arbetslivsområdet, anser att staten i fortsättningen bör stödja fackföreningsrörelsens sociala verksamhet på ett enkelt och smidigt

sätt. De fackliga huvudorganisationerna föreslås därför erhålla stöd motsvarande 2 kr. per medlem för kamratstödjande insatser.

Som påpekas i motionen har staten tidigare genom alkoholnämnden gett stöd till en kampanj om alkohol och arbetsliv. Dessa medel har utgått från anslaget J 9. Upplysning och information på alkoholområdet. Kampanjen påbörjades 1978 och erhöll då 3,8 milj. kr. Därefter har 2,8 milj. kr. beviljats 1979, 3 milj. kr. 1980 samt 3 milj. kr. hösten 1981 för verksamhet under 1982. Man har vidare anslagit 300 000 kr. för en utvärdering av kampanjen. En lägesrapport har avgetts i november 1981. Däri redovisas bl. a. ett försöksprojekt med informations- och studieverksamhet och två med kamratstödjande verksamhet (samtliga inom LO-området). Alkoholnämnden har dessutom gett ut skriften Arbete-Alkohol-Kamratstöd, där man redovisar sitt samarbete med arbetsmarknadens parter. Skriften ger dels en bakgrund till verksamheten och dels en sammanfattning av hur de deltagande organisationerna arbetat.

Kamratstödjande verksamhet finns organiserad främst inom LO-området. Den centrala ledningen sköts av LO–Verdandi-gemenskap. Insatserna omfattar både arbetsplats- och fritidsaktiviteter. Inom TCO har den kamratstödjande verksamheten påbörjats relativt nyligen och erfarenheterna är ännu begränsade.

Motionsyrkanden av samma innehåll som det nu aktuella har tidigare behandlats av utskottet. Förra året avstyrkte utskottet ett sådant förslag med hänvisning dels till den pågående kampanjen inom arbetslivet och dels till att SAMO efter framställning av LO och TCO hade att pröva frågan om huruvida medel för insatser inom arbetslivet skulle tillföras organisationerna genom ett särskilt anslag i stället för att såsom nu fördelas av alkoholnämnden.

SAMO har emellertid i sitt slutbetänkande Om alkoholpolitiken II inte funnit det möjligt att ta ställning till bl. a. frågan om bidrag till fackligt socialt arbete på arbetslivets område. SAMO hänvisar till att riksrevisionsverket (RRV) nyligen avgett en rapport rörande det statliga stödet till alkoholinformation, vari bl. a. denna fråga tas upp. SAMO konstaterar (s. 46) att det finns stora principiella överensstämmelser mellan LO/TCO:s och RRV:s bedömning av gränsdragningsproblemen mellan CAN och alkoholnämnden. SAMO anser att LO:s och TCO:s synpunkter bör bedömas i samband med den fortsatta beredningen av informationsfrågorna. När dessa frågor bereds bör man enligt SAMO ta hänsyn till att arbetsmarknadens parter har ett stort ansvar för det alkoholförebyggande arbetet på arbetsplatserna.

RRV har i revisionsrapporten Statliga insatser för alkoholinformation (Dnr 1981:196) föreslagit att om de fackliga organisationerna även fortsättningsvis skall ges stöd till fackligt-socialt arbete detta bör ges genom ett särskilt bidrag i statsbudgeten, exempelvis som en särskild punkt i det nuvarande anslaget J 8. Bidrag till organisationer m. m. Om detta genomförs bör det enligt RRV också innebära att de fackliga organisationerna i

fortsättningen inte längre blir berättigade att söka alkoholinformationsmedel för denna typ av verksamhet (rapporten s. 26). RRV ifrågasätter om de fackliga organisationernas förebyggande och kamratstödjande insatser bör betecknas som alkoholinformation (s. 20).

RRV:s rapport har gått på remiss till bl. a. ett stort antal organisationer, däribland de fackliga huvudorganisationerna. I proposition 1981/82:143 anför socialministern att efter remissbehandlingen frågan kommer att beredas i regeringskansliet med sikte på ett ställningstagande i anslutning till nästa års budgetproposition (s. 43).

Den fråga som väckts genom motion 1981/82:2246, yrkande 7, är således under övervägande. Förslag till ställningstagande beträffande ett eventuellt fortsatt stöd till den fackligt sociala verksamheten kan väntas redan under nästa år. Enligt utskottets mening bör man avvakta remissutfallet och regeringens beredning av frågan. Motionsyrkandet avstyrks därför.

Upplysning och information

Allmänna riktlinjer m. m.

Vid behandlingen av propositionen om alkoholpolitiken enades man i huvudsak om viss målsättning för informationen (prop. 1976/77:108 s. 23 och SkU 1976/77:40 s. 75). Denna målsättning innebär att informationen skall sätta in missbruksproblemen i deras sociala sammanhang och vidga medvetenheten om att människors sociala svårigheter måste mötas med öppenhet och vilja till solidariska insatser. Den skall också medverka till en sådan förändring i synen på dem som har skadats genom missbruket att deras delaktighet i den samhälleliga gemenskapen tryggas. Informationen bör understryka riskerna för skadeverkningar och betona vikten av helnykterhet under uppväxtåren, i trafiken och i arbetslivet. Informationen bör till stor del avse ungdomen men inte ensidigt inriktas på denna. Ansvaret för den övervägande delen av informationen skall vila på folkrörelserna, som bör ges resurser härför. Skatteutskottet tillfogade, i anslutning till tidigare uttalanden, att informationen också borde inriktas på att förändra och begränsa det traditionella bruket av alkohol.

I proposition 1981/82:143 ges en i huvudsak likartad beskrivning av principerna för samhällets alkoholinformation. I *motion 1981/82:2229 av Eric Enlund (fp) och Börje Stensson (fp)* påpekas emellertid att det av skatteutskottet gjorda tillägget om att informationen även skall inriktas på att förändra och begränsa det traditionella bruket av alkohol inte finns med i propositionen. Motionärerna vill därför inte godta propositionens formulering av målsättningarna för alkoholinformationen och begär att riksdagen skall slå fast att riksdagsbeslutet från 1977 fortfarande är grunden för samhällets alkoholupplysning.

Den i propositionen lämnade redovisningen för frågeställningar som gäller

opinionsbildning och information, av vilken riksdagen endast beretts tillfälle att ta del, innebär självfallet inte någon ändring av riksdagens tidigare beslut. Som motionärerna anför bör informationen således även syfta till att förändra och begränsa det traditionella bruket av alkohol. Motion 1981/82:2229 får anses tillgodosedd härmed. Yrkandet avstyrks.

I ett par motioner tas vidare upp olika förslag till preciseringar vad gäller samhällets information på drogområdet. Det gäller *motion 1981/82:1593 av Kerstin Sandborg m. fl. (fp), yrkandena 1–3* och *motion 1981/82:1748 av Sven Johansson (c), yrkande 1 och 2.*

Utskottet kan i stor utsträckning ansluta sig till de synpunkter på alkohol- och droginformationen som anförs i motionerna. Motionsförslagen står i god samklang med de principer för informationen som riksdagen tidigare uttalat sig för. Enligt utskottets mening finns dock inte skäl att nu omformulera eller ytterligare precisera riktlinjerna för samhällets alkoholinformation. Vad gäller betoningen av föräldrarnas roll m. m. vill utskottet också hänvisa till vad som anförs beträffande Aktionen mot droger (nedan samt s. 29). Utskottet avstyrker således här nämnda motionsyrkanden.

I *motion 1981/82:1593 av Kerstin Sandborg m. fl. (fp)* tas vidare upp invandrarungdomarnas särskilda behov av information på alkoholområdet *(yrkande 4)*. Utskottet vill därför nämna att socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor under 1981 påbörjat en långsiktig insats för att nå invandrarna med alkoholinformation. I juni 1981 anslogs 150 000 kr. till olika invandrarorganisationer. Under hösten har alkoholnämnden fört diskussioner med bl. a. statens invandrarverk och de större invandrarorganisationerna om hur en större insats skulle kunna utformas. Beslut härom skall fattas under våren 1982. Nämnden har vidare för avsikt att "lyfta fram" invandrarna som en prioriterad målgrupp när man går ut med inbjudan att ansöka om bidrag för alkoholinformation. Den s. k. Aktionen mot droger har också anslagit medel till invandrarorganisationer. Alkoholnämnden skall ta över denna verksamhet när aktionen avslutas. Utskottet anser med hänvisning till det anförda att motionsyrkandet inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

I samma motion föreslås också att man regelbundet bör genomföra kampanjer mot langning av alkohol till barn och tonåringar *(yrkande 5)*. I *motion 1981/82:2247 av Esse Petersson (fp)* förordas en kontinuerlig informationskampanj för att begränsa alkoholkonsumtionen och stoppa narkotikahanteringen *(yrkande 8)*.

Socialdepartementet har sedan 1980 bedrivit aktioner inom drogområdet. Under 1980/81 genomfördes "Aktion mot alkoholfaran – Stoppa langningen". Som en direkt fortsättning härpå genomförs nu "Aktion mot droger", vilken avslutas under sommaren 1982. En rad olika myndigheter och organisationer som berörs av alkohol- och narkotikafrågorna samarbetar i aktionen.

Aktionen syftar till att fördjupa och bredda informationsarbetet, inte minst i skolan. Viktiga målgrupper är ungdomar och föräldrar. Målet för

aktionen mot droger är bl. a. att höja debutåldern för alkoholkonsumtion, att kraftigt motarbeta alla andra droger och att fortsätta opinionsbildningen mot langning. En huvudprincip i arbetet är att stimulera lokala aktiviteter och samarbete mellan lokala förvaltningar och föreningar.

Socialministern anför (budgetpropositionen s. 188 och proposition 1981/82:143 s. 43) att intensiva riksomfattande informationsinsatser av detta slag enligt hennes mening bör vara avgränsade i tiden. Annars riskerar man att en mättnadseffekt uppstår och att intresset mattas av. De nu pågående aktiviteterna skall vara avslutade under innevarande budgetår. För att det arbete som kommit igång ute i landet skall kunna fortsätta föreslås dock att 2,5 milj. kr. avsätts under nästa budgetår för att stimulera en sådan uppföljning av aktionen mot droger och för vissa kompletterande informationsinsatser i övrigt. Medlen bör ses som ett komplement till de informationsinsatser genom organisationer och kommuner som staten stöder med bidrag som fördelas av statens ungdomsråd och socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor.

Utskottet delar socialministerns syn på användandet av riksomfattande kampanjer på drogområdet. Man kan inte få lika god effekt av en sådan kampanj om den bedrivs år efter år på ungefär samma sätt. Detta hindrar inte att man om några år kan ha anledning att överväga om det behövs en ny kampanj mot langning. Man bör dock inte redan nu fatta beslut om någon sådan fortsättning. Bl. a. bör undersökas vilken effekt de nu genomförda kampanjerna får på något längre sikt. Utskottet avstyrker därför motion 1981/82:1593, yrkande 5, och motion 1981/82:2247, yrkande 8.

Motion 1981/82:266 av Margot Håkansson (fp) och Ylva Annerstedt (fp) gäller möjligheterna att utnyttja radio och TV för upplysningsverksamhet på narkotikaområdet. Motionärerna tror att det finns en bred opinion för ett programinslag, gärna återkommande på fasta tider varje vecka, som upplyser människor om narkotikamissbrukets faror.

Liknande motionsyrkanden har tidigare behandlats av utskottet (se SoU 1979/80:31 s. 15 och SoU 1980/81:20 s. 16), som därvid avstyrkt förslagen med hänvisning till att det är programföretagen ensamma som har att utforma programverksamheten. I proposition 1977/78:91 om radions och televisionens fortsatta verksamhet anfördes (s. 195) att programföretagen bör besinna sitt ansvar vid spegling av bruket av olika gifter, t. ex. alkohol. Någon särskild avtalsföreskrift av denna innebörd ansågs dock ej böra meddelas. Riksdagen anslöt sig till dessa uttalanden. Det ankommer således på programföretagen själva att utforma programverksamheten inom de gränser som följer av radiolagen och avtalet med staten.

Frågan om hur bruket av droger speglas i radio och TV har även uppmärksammats av SAMO (Om alkoholpolitiken II s. 35). SAMO konstaterar att programverksamheter såväl i ljudradion som i TV under de senaste åren vid flera tillfällen belyst alkohol- och narkotikafrågorna på ett sätt som står i god överensstämmelse med de alkoholpolitiska strävandena.

Erfarenheterna av programföretagens uppmärksamhet under de senaste åren på alkohol- och andra drogproblem visar enligt SAMO:s uppfattning att en från alkoholpolitisk synpunkt tillfredsställande behandling av drogproblemen i radio och TV kan åstadkommas utan att programföretagen åläggs att följa den statliga alkoholpolitiken och utan att dessa frågor uttryckligen regleras i avtalen mellan staten och programföretagen. De önskemål som från olika håll framförts om skärpt uppmärksamhet och fördjupat ansvar när det gäller behandlingen i radio och TV av alkohol- och andra drogfrågor har i betydande utsträckning tillgodosetts. Enligt SAMO:s uppfattning har programföretagen tillämpat anvisningarna i den ovannämnda propositionen på ett sådant sätt att det inte finns anledning att ta någon ändrad ställning i fråga om behovet av särskilda avtalsföreskrifter rörande behandlingen av alkohol- och andra drogfrågor i radio och TV.

SAMO har dock iakttagit att delar av programföretagens utbud är mindre tillfredsställande i detta avseende. Många program, ofta av underhållningskaraktär, innehåller fortfarande inslag som på olika sätt glorifierar användning av beroendeframkallande medel. SAMO framhåller vikten av att man inom programföretagen ägnar dessa frågor särskild uppmärksamhet och vidtar de åtgärder som kan visa sig erforderliga för att hela programverksamheten skall svara mot berättigade krav på varsamhet vid speglingen av bruket av alkohol och andra droger.

Det kan vidare nämnas att Aktionen mot droger omfattat vissa mindre s. k. TV-blänkare, som främst vänt sig till föräldrar. De har bl. a. gällt langning och rökning av hasch. Aktionen har också medverkat till en TV-serie vid namn Tonåringar behöver föräldrar.

Motion 1981/82:266 får anses besvarad med det nu anförda. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet vill under detta avsnitt också erinra om vad som anförts i tidigare sammanhang (s. 17) angående hälso- och sjukvårdens medverkan i alkoholupplysning och förebyggande arbete.

RRV:s rapport om alkoholinformationen

Som tidigare nämnts (s. 25) har riksrevisionsverket (RRV) hösten 1981 avgett en revisionsrapport angående de statliga insatserna för alkoholinformation (Dnr 1981:196), som innehåller delvis kritiska synpunkter på samordningen av insatserna och på organisationen för bidragsgivning m. m. Rapporten har sänts på remiss till berörda myndigheter och organisationer. Socialministern anför i proposition 1981/82:143 (s. 43) att frågan därefter kommer att beredas i regeringskansliet med sikte på ett ställningstagande i anslutning till nästa års budgetproposition.

Vissa motionsyrkanden knyter an till de synpunkter som framförts av RRV. Här lämnas därför en kort redogörelse för huvudpunkterna i RRV:s rekommendation.

RRV, som kartlagt alla de olika kanaler som finns för statens bidrag till alkoholinformation, konstaterar bl. a. att det inte finns någon samlad överblick av vilka organ som sysslar med alkoholinformation och av vilket informationsmaterial som finns att tillgå. I flera fall har RRV iakttagit att olika organ samtidigt producerat i stort sett likartat material inriktat på samma målgrupper, till följd av bristen på kunskap om vad andra organ gör. RRV pekar också på att det tycks oklart vad man menar med alkoholinformation. Detta har således kommit att omfatta aktiviteter av delvis annat slag, vilket försvårar redovisning och uppföljning av insatserna. De flesta organisationer som RRV studerat har vidare fått bidrag genom flera av de olika anslagen.

RRV tar också upp ansvarsfördelningen mellan å ena sidan socialstyrelsen som central myndighet och å andra sidan socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor. Denna är i vissa avseenden oklar. Vidare påpekas att det inte finns något organiserat samarbete mellan alkoholnämnden och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Det är enligt RRV över huvud taget en svaghet att det finns två centrala organ med likartad ställning som båda skall stödja organisationernas informationsinsatser. Man erinrar i det sammanhanget om att LO och TCO föreslagit att det skall prövas om inte alkoholnämnden och CAN kan slås ihop till ett organ.

Sammanfattningsvis rekommenderar RRV

att socialstyrelsen skall verka för en samordning av alkoholinformationen,

att CAN ställs under socialstyrelsens överinseende och att den vid CAN anställda personalen förs över från skolöverstyrelsen till socialstyrelsen,

att vissa anslag förs över från utbildningsdepartementets till socialdepartementets område,

att statens ungdomsråd i fortsättningen inte disponerar över en del av alkoholinformationsanslaget (J 9),

att eventuellt stöd till facklig-social verksamhet i fortsättningen utgår genom särskilt anslag,

att man tillser att ungdomsorganisationer som samtidigt är nykterhetsorganisationer i fortsättningen ges organisationsstöd genom endast ett anslag,

att alkoholnämndens funktion att fördela medel till lokala alkoholinformationsprojekt överförs till CAN och att socialstyrelsen i fortsättningen själv får fatta beslut beträffande de medel för alkoholinformation som ställs till styrelsens förfogande,

att en avveckling av alkoholnämnden övervägs,

att organisationer som direkt erhållit medel för vissa typer av alkoholpolitiska insatser inte ges rätten att samtidigt erhålla stöd till lokala projekt med samma inriktning.

SAMO har i sitt slutbetänkande (Om alkoholpolitiken II s. 45) sagt sig dela

de principiella uppfattningar som RRV redovisat i sin rapport. Det finns enligt SAMO:s mening anledning att se över ansvaret för både information och medelsfördelning. De rekommendationer RRV lämnat förutsätter en rad organisatoriska förändringar. SAMO anser att de statliga insatserna för information på alkohol- och narkotikaområdet bör beredas ytterligare inom regeringskansliet. Som inledningsvis nämnts kommer detta också att bli fallet. Riksdagen får anledning att pröva dessa frågor vid nästa års budgetbehandling.

I *motion 1981/82:2216 av Blenda Littmarck (m) och Anita Bråkenhielm (m)* framförs fyra olika förslag i syfte att förbättra samordningen på alkoholinformationsområdet. Motionärerna ifrågasätter om de mycket stora belopp, som genom skilda icke samordnade kanaler satsas på upplysningsverksamhet och andra kampanjåtgärder verkligen används på ett effektivt sätt. I motionen förordas i enlighet härmed att socialstyrelsen ges det samlade ansvaret för fördelning av medel för alkoholinformation, att CAN samordnas med socialstyrelsen, att en avveckling av alkoholnämnden övervägs, samt att statens ungdomsråds uppgifter vad gäller fördelning av alkoholinformationsmedel överförs till socialstyrelsen.

Åtgärdsförslagen knyter an till vissa av RRV:s här återgivna rekommendationer. Enligt utskottets mening bör de synpunkter som anförs i motionen lämpligen beredas tillsammans med dessa. Utskottet avstyrker därför motionen.

Frågan om i vad mån statens ungdomsråd skall få disponera över en del av alkoholinformationsmedlen berörs även i motion 1981/82:744. Denna motion behandlas nedan (s. 33).

Anslagsdisposition m. m.

I *motion 1981/82:348 av Anita Bråkenhielm (m)* förordas att delar av de medel som ställs till socialstyrelsens förfogande i alkoholupplysningssyfte skall användas för en fortsättning av viss samlevnadsundervisning för värnpliktiga. En integration av dessa moment är enligt motionären ägnad att sätta missbruksfrågorna i ett vidare sammanhang och även bättre motivera de värnpliktiga att delta.

Försvarsstaben genomförde för ett par år sedan med socialstyrelsens hjälp vissa kurser angående relationsproblematik för försvarets personalkonsulenter. Meningen var att konsulenterna senare skulle kunna fungera som resurspersoner och handledare för studiecirklar på förbanden. Kurserna var upplagda av försvarsstabens personalvårdsenhet i samarbete med socialstyrelsen och RFSU. Materialet utarbetades av socialstyrelsen (den tidigare h-nämnden), som också ställde upp med viss personal. Några penningbidrag lämnades inte. Samlevnadsundervisningen har därefter utvecklats lokalt och har fått olika utformning på olika förband. Socialstyrelsen har hittills inte deltagit i den senare utvecklingen av verksamheten.

Alkoholupplysningen inom försvaret har däremot fått betydande bidrag. 1981/82 utgick 116 000 kr. till Värnpliktiga arbetsgruppen för deras kampanj "Soldat mot droger" och 75 000 kr. till arméstaben för kampanjen "Armén spolar kröken". På förslag av SAMO har regeringen senare ställt 500 000 kr. till förfogande ur allmänna arvsfonden för ytterligare insatser. Därav har 250 000 kr. gått till försvarsstaben för en utbildningssatsning inriktad på bl. a. värnpliktiga. 105 000 kr. har utgått för en fortsättning på kampanjen "Soldat mot droger". Vidare har två av försvarets personalorganisationer fått 75 000 kr. för insatser bland sina medlemmar.

I sammanhanget bör vidare påpekas att samlevnadsundervisning för värnpliktiga tas upp i proposition 1981/82:187 om vissa åtgärder mot prostitutionen. Socialministern anför däri bl. a. följande (s. 25).

Att bedriva attitydpåverkan och upplysning i sexual- och samlevnadsfrågor är ett krävande arbete som ställer särskilda krav på sina utövare. Det krävs också att en metodik utarbetas för att nå människor på ett personligt plan. Inom socialstyrelsen finns en omfattande erfarenhet bl. a. från arbetet med sexual- och samlevnadsupplysning som bör tas tillvara. Socialstyrelsens nuvarande upplysningsverksamhet i sexual- och samlevnadsfrågor bör dock ges ett vidare innehåll. Betydelsen av en ömsesidig och jämlik sexualitet bör enligt min bedömning komma till ett klart uttryck i det attitydpåverkande arbetet.

För att få underlag för det fortsatta arbetet med att förebygga prostitution bör socialstyrelsen initiera särskilda projekt. Sådana utvecklingsprojekt bör belysa vilka grupper som det är särskilt angeläget att nå och hur berörda myndigheter och organisationer kan nå ut till dessa grupper i det prostitutionsförebyggande arbetet. När det gäller frågor om könsroller och prostitution är det särskilt viktigt att komma i kontakt med unga människor. Det är enligt min mening angeläget att metoder utvecklas för att integrera dessa frågor i det upplysningsarbete om sexual- och samlevnadsfrågor som i dag bedrivs av bl. a. SÖ, landsting, kommuner och frivilliga organisationer. En försöksverksamhet bör omfatta främst ungdomar, värnpliktiga, invandrarmän och olika yrkesgrupper som kommer i kontakt med prostitutionen.

Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att anvisa medel för detta ändamål från det under socialdepartementets huvudtitel anvisade reservationsanslaget A 3; Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet.

Syftet med motion 1981/82:348 torde enligt utskottets mening i huvudsak tillgodoses genom vad socialministern anfört i ovannämnda proposition. Det förefaller lämpligt att socialstyrelsen tar upp dessa frågor i samband med de prostitutionsförebyggande åtgärderna. Utskottet avstyrker därför motionen.

I *motion 1981/82:555 av Margot Håkansson m. fl. (fp)* begärs åtgärder i syfte att åstadkomma ökat statligt stöd till organisationen Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle (RNS), som arbetar med upplysningsverksamhet på narkotikaområdet.

RNS faller i viss mån utanför tillämpningsområdet för de olika bidragen till

organisationer på alkohol- och narkotikaområdet. Det synes dock inte föreligga något principiellt hinder för att ansöka om bidrag från anslaget J 9 åtminstone vad gäller vissa delar av verksamheten. Föreningen har emellertid tidigare intagit den ståndpunkten att man borde undvika att bedriva verksamheten med samhällsstöd. Någon ansökan om bidrag synes hittills inte ha gjorts. Om föreningen senare ansöker om bidrag får detta således prövas i vanlig ordning. Utskottet avstyrker med hänvisning härtill motion 1981/82:555.

I *motion 1981/82:744 av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m)* yrkas avslag på budgetpropositionens förslag under anslaget J 9 såvitt avser 4,1 milj. kr. att fördelas av statens ungdomsråd för upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen.

Statens ungdomsråds verksamhet på alkoholinformationsområdet berörs som tidigare nämnts av RRV:s rapport. RRV anför i denna del att eftersom stödet utgått i nästan tio år till i stort sett samma organisationer, så har det förlorat sin karaktär av projektstöd. Om statsmakterna även i fortsättningen vill ge ungdomsorganisationerna ett sådant särskilt stöd bör det därför enligt RRV inordnas i ett lämpligt reguljärt stöd t. ex. under något av de anslag för bidrag till ungdomsorganisationer som redan finns under utbildningsdepartementet.

SAMO betonar för sin del vikten av att ungdomsorganisationerna kan bedriva information på drogområdet. De medel som statens ungdomsråd har att fördela för sådan information bör dock enligt SAMO vara "öronmärkta" för insatser inom alkohol- och narkotikaområdet. Enligt SAMO:s mening behövs klarare och tydligare regler för användningen av ifrågavarande bidrag (Om alkoholpolitiken II, s. 47).

Med anledning av ett förslag från statens ungdomsråd om nya fördelningskriterier för medlen under J 9 anför vidare socialministern (budgetpropositionen s. 213) att hon ämnar ta upp denna fråga efter remissbehandlingen av RRV:s rapport.

Frågan om eventuell avveckling av statens ungdomsråds fördelning av viss del av alkoholinformationsanslaget har sålunda redan aktualiserats av RRV och är under beredning. Även fördelningskriterierna för eventuella bidrag genom statens ungdomsråd kommer att övervägas. Enligt utskottets mening bör resultatet härav avvaktas innan riksdagen beslutar om någon ändring i nu gällande principer för anslagets disposition. På grund härav avstyrker utskottet motion 1981/82:744.

En höjning av anslaget J 9 med 6 milj. kr. i syfte att öka stödet till information och fritidsverksamhet i folkrörelseregi föreslås i *motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s), yrkande 8.* I motionen nämns olika folkrörelseaktiviteter med social inriktning vilka är av betydelse för kampen mot drogmissbruket. Motionärerna anser att det finns ett stort behov av ökade resurser för att stödja folkrörelsernas fritidsarbete och en socialt inriktad information kring drogproblemen. Stödet bör avse förebyggande

insatser med särskild inriktning på ungdom i riskzonen. Vidare behöver det lokala föreningsarbetet utvecklas och förnyas. Alkoholnämnden bör enligt motionärerna få permanenta medel för att stödja lokala drogförebyggande projekt. Av de föreslagna 6 milj. kr. avses 2 milj. kr. bli reserverade för nöjesverksamhet i drogfri miljö och återstående 4 milj. kr. fördelas av samlingslokalsorganisationernas samarbetskommitté för lokala projekt.

Alkoholnämnden har, som påpekas i motionen, sedan 1978 årligen disponerat 5 milj. kr. för försöksverksamhet med fritidsaktiviteter med alkoholpolitisk anknytning. Medlen har ställts till förfogande ur allmänna arvsfonden. 1982 är sista året för försöksverksamheten. Alkoholnämnden, som gjort en utvärdering, har på grundval därav föreslagit att försöksverksamheten permanentas i modifierad form och hemställt att sammanlagt 10 milj. kr. skall ställas till nämndens förfogande för drogförebyggande verksamhet utöver vad som begärts i socialstyrelsens anslagsframställning. Socialministern anför i budgetpropositionen (s. 213) att hon ämnar föreslå regeringen att för försöksverksamhet med fritidsaktiviteter bevilja understöd ur allmänna arvsfonden även under första halvåret 1983.

Som tidigare flera gånger framhållits har en omfattande översyn av organisation och principer för den statliga alkohol- och droginformationen inletts som följd av RRV:s och SAMO:s förslag. Ställningstagande härtill torde bli aktuellt under nästa budgetår. Bidrag till fortsatt försöksverksamhet med fritidsaktiviteter kommer vidare enligt socialministern att finnas tillgängliga även för andra delen av budgetåret. Enligt utskottets uppfattning bör därför frågan om eventuell permanentning av den nuvarande försöksverksamheten liksom om ytterligare medel att fördelas av alkoholnämnden anstå i avvaktan på ett heltäckande förslag om utformningen av statens stöd till alkohol- och droginformation. Utskottet avstyrker med hänvisning härtill motion 1981/82:2246, yrkande 8.

Särskilda förslag

I *motion 1980/81:2155 av Gunnar Björck i Värmdö (m)* föreslås införande av varningsetiketter på flaskor med alkoholdrycker. Motionären erinrar om att det finns varningar på cigarrettpaket och anser att man på motsvarande sätt kan förse alkoholförpackningar med uppgifter om t. ex. hur alkoholsjukdomen utvecklas och om vilka mängder som ger upphov till bestående skador. Även i *motion 1981/82:1593 av Kerstin Sandborg m. fl. (fp)* begärs att det skall göras försök med varningstext på alkoholförpackningar *(yrkande 8)*.

Enligt lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror skall förpackning till tobaksvara som är avsedd att saluhållas till konsument inom landet förses med dels varningstext, som lämnar upplysning om hälsorisker förbundna med bruk av tobak, dels innehållsdeklaration, som lämnar uppgift om skadliga ämnen som varan innehåller eller ger upphov till.

Ansvaret för att tobaksförpackning har föreskriven varningstext och innehållsdeklaration åvilar beträffande svensktillverkad vara tillverkaren och beträffande annan vara den som först saluhåller varan inom landet.

Någon motsvarighet till denna lag finns inte på alkoholområdet. Beträffande marknadsföring av alkoholdrycker resp. tobaksvaror finns dock två parallella lagar (SFS 1978:763 och 764). Dessa gäller näringsidkares marknadsföring som riktar sig till konsument. Regleringen är likartad utom beträffande kommersiell annons i periodisk skrift, vilket är förbjudet beträffande spritdryck, vin och starköl. Beträffande tobaksvaror gäller i stället att annonsen skall återge varningstext och innehållsdeklaration enligt ovan.

Yrkanden om att alkoholförpackningar skall förses med varningstext har tidigare behandlats av utskottet i betänkandet SoU 1979/80:31 (s. 15). Utskottet hänvisade då till att frågan behandlats av tobaks- och alkoholreklamutredningen, som i betänkandet Reklamen för alkohol och tobak (SOU 1976:63 s. 176 ff.) bl. a. anförde att det kan vara svårt att finna en sådan information om alkoholens skadeverkningar i olika avseenden som är lämplig och meningsfylld när den lämnas på dryckesförpackningar. Utredningen erinrade vidare om att frågan om varningstext inte fanns närmare belyst på alkoholområdet, till skillnad från vad som var fallet på tobaksområdet. Utredningen lade bl. a. därför inte fram något förslag i detta avseende. Inte heller utskottet sade sig f. n. kunna tillstyrka att alkoholförpackningar skulle förses med varningstext. Motionsyrkandena avstyrktes.

Det kan visserligen synas överraskande att varningstext måste finnas på tobaksvaror medan det inte krävs på alkoholförpackningar. Försäljningen av alkohol är emellertid noga reglerad i andra avseenden. Alkoholinformation ställer även större krav på nyanserade förklaringar och på att problemen sätts in i ett vidare sammanhang. Utskottet anser därför att ett införande av varningstexter på alkoholförpackningar måste föregås av ytterligare överväganden. Utskottet är för sin del inte berett att i nuläget tillstyrka detta förslag. Motionerna 1980/81:2155 och 1981/82:1593, yrkande 8 avstyrks i enlighet härmed.

I *motion 1981/82:1593 av Kerstin Sandborg m. fl. (fp)* påtalas vidare behovet av en förbättrad information om farorna med att använda alkohol tillsammans med vissa läkemedel *(yrkande 7)*.

Någon särskild märkning av läkemedel som är särskilt riskfyllda att inta tillsammans med alkohol finns inte och är inte heller planerad. Utgångspunkten har varit att läkemedel och alkohol aldrig skall intas tillsammans på grund av den generella risken för interaktion. Interaktionen är i stor utsträckning oförutsebar, eftersom individuella faktorer spelar in. Man skulle t. o. m. kunna ifrågasätta om inte en särskild märkning av vissa läkemedel skulle kunna invagga människor i falsk säkerhet när det gäller riskerna med att inta andra läkemedel i förening med alkohol. En intensifierad allmän information om olämpligheten av att kombinera alkohol

och läkemedel vore därför måhända att föredra. Frågan härom torde ligga inom området för det nyinrättade läkemedelsinformationsrådets verksamhet (om rådets sammansättning och uppgifter m. m. se SoU 1981/82:6 s. 5 ff.). Utskottet är med hänsyn till det anförda inte berett att biträda motionärernas förslag. Motion 1981/82:1593, yrkande 7, avstyrks således.

Internationella åtgärder mot narkotikamissbruket

Insatser för att minska opiumodlingen m. m.

Flera motioner tar upp frågan om ökat stöd till projekt med s. k. alternativ odling i syfte att minska odlingen av opium samt FN:s engagemang när det gäller det internationella samarbetet i narkotikafrågor.

I *motion 1981/82:170 av Gunnel Jonäng (c)* yrkas att riksdagen skall begära att regeringen vidtar behövliga åtgärder för att projektet med att minska opiumskördarna i den s. k. Gyllene Triangeln skall kunna fullföljas. Motionen gäller det av FN:s narkotikafond (UNFDAC) understödda skördeersättningsprogrammet i Thailand, vilket syftar till att få bönderna i vissa byar att överge sin traditionella opiumodling och i stället satsa på andra grödor. Motionären har uppfattningen att den thailändska ledningen inte längre vill fullfölja denna verksamhet. Även i *motion 1981/82:207 av Sten Svensson (m) och Björn Körlof (m)* önskas regeringsinitiativ till internationella åtgärder mot narkotikahanteringen *(yrkande 3, delvis)*. Motionärerna anser att u-hjälp skall kunna ges till projekt för alternativ odling för bönder i bl. a. Sydostasien som lever på hamp- och vallmoodling och vidare att Sverige bör öka ansträngningarna att via initiativ i FN skapa opinion för en internationell kraftsamling mot den illegala narkotikahanteringen. I *motion 1981/82:2246 av Olof Palme m. fl. (s)* yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om stöd till FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel *(yrkande 9)*. Motionärerna anför bl. a. att Sveriges bidrag till FN:s narkotikafond f. n. är drygt 4 milj. kr. men att regeringen aktivt bör pröva möjligheterna att engagera Sverige i nya projekt inom ramen för fondens verksamhet. De höjda bidrag som kan behövas bör enligt motionärerna utgå från anslaget Övriga multilaterala bidrag (under utrikesdepartementets huvudtitel).

I proposition 1981/82:143 lämnas vissa bakgrundsuppgifter om det internationella samarbetet på narkotikaområdet. Därav framgår bl. a. följande (s. 26).

Samarbetet i FN har lett till två konventioner om kontroll av bl. a. produktion av och handel med narkotika, nämligen 1961 års allmänna narkotikakonvention, ändrad år 1972, och 1971 års konvention om psykotropa substanser. Aktiva svenska insatser bidrog verksamt till antagandet av den senare konventionen. Anslutningen till psykotropkonventionen är emellertid fortfarande dålig från de stora producentländernas sida.

Sverige fortsätter att aktivt verka för en allmän internationell anslutning även till denna konvention.

Ett sätt att försöka minska produktionen av illegal narkotika är att hjälpa befolkningen i de u-länder som odlar växter ur vilka narkotika kan framställas att övergå till odling av andra grödor. FN:s narkotikafond (UNFDAC) bekostar olika typer av sådana utvecklingsprojekt. Mest kända är ersättningsodlingarna i bl. a. Thailand, Burma och Pakistan. FN:s narkotikafond bygger helt på frivilliga bidrag från medlemsländerna. Sverige är tillsammans med Norge en av de största bidragsgivarna.

Insatserna för att minska tillgången på narkotika kompletteras med insatser för att minska efterfrågan på illegal narkotika. FN:s arbete för att minska efterfrågan på narkotika är inriktat på att utveckla och sprida kunskap om olika typer av förebyggande åtgärder och behandlingsmetoder.

Vid 1981 års möte enades FN:s narkotikakommission om en långsiktig strategi och ett femårsprogram för narkotikakontrollen som slutligt antogs av FN:s generalförsamling i december 1981.Den långsiktiga strategin fastslår bl. a. att den illegala odlingen och handeln med narkotika måste stoppas. Den internationella kontrollen måste förbättras. En ökad förebyggande verksamhet är nödvändig liksom en satsning på vård, rehabilitering och social integration av narkotikamissbrukare. I femårsprogrammet ingår 22 olika projekt. Dessa omfattar en rad olika frågor som t. ex. en översyn av den allmänna narkotikakonventionen, effektivisering av narkotikakontrollen, utbyte av erfarenheter inom såväl vårdområdet som förebyggande åtgärder och information samt utveckling av forskning om droger. Narkotikakommissionens sekretariat, Division of narcotic Drugs (DND), har ansvaret för att förverkliga programmet. DND är en liten enhet med små ekonomiska resurser. Sverige har tillsammans med de övriga nordiska länderna verkat för ökade ekonomiska resurser till narkotikaarbetet i FN.

Socialministern anför för egen del följande (prop. 1981/82:143 s. 61–62).

Produktionen av narkotika kan inte stoppas utan att en rad politiska, ekonomiska och sociala förhållanden i producentländerna genomgår omfattande förändringar. Speciell uppmärksamhet bör ägnas åt de sociala och ekonomiska förhållandena i dessa länder. Detta är en viktig uppgift för FN:s generalförsamling, FN:s ekonomiska och sociala råd och andra FN-organ som är involverade i utvecklingsarbetet. Sverige bör medverka till att dessa problem uppmärksammas mer.

Producentländerna måste kunna påräkna bistånd från narkotikakontrollorganen, den internationella narkotikakontrollstyrelsen och FN:s narkotikadivision. Möjligheterna härtill begränsas för närvarande av de begränsade resurser som dessa organ har. Sverige bör även i fortsättningen verka för att dessa organ får tillräckliga resurser för att kunna bedriva sitt arbete på ett ändamålsenligt sätt.

Det är vidare av stor vikt att de mer utvecklade länderna aktivt stöder

producentländerna i deras kamp mot den illegala hanteringen med narkotika. Detta kan ske genom bl. a. FN:s narkotikafond. Narkotikafondens verksamhet stämmer väl överens med andra utvecklingssträvanden i tredje världen. En integrerad landsbygdsutveckling är ofta en nödvändig förutsättning för att socioekonomiska förändringar skall kunna åstadkommas. Genom att förbättra de allmänna levnadsbetingelserna för den fattiga jordbruksbefolkningen i dessa länder skapas ett effektivt motvärn mot en fortsatt narkotikaproduktion. Fondens projekt har därför inneburit att denna befolkning fått sjukvård, utbildning och hjälp till en förbättrad social situation. Ett aktivt deltagande från de berörda människorna själva är betydelsefullt för att resultat skall kunna uppnås. Det är också nödvändigt att regeringarna i producentländerna engagerar sig i dessa insatser och genomför kraftfulla åtgärder mot illegal odling och tillverkning.

Genom sin inriktning på just opium har fonden visat att goda resultat kan åstadkommas med en landsbygdsutveckling som samtidigt slår mot narkotikan. Dessa erfarenheter och insikter bör tas till vara av enskilda länder och internationella finansieringsorgan. Det är nödvändigt att andra internationella utvecklingsorgan i fortsättningen ger ökad uppmärksamhet åt fondens insatser.

Sverige är ett av de länder som ger störst bidrag till FN-fonden. Regeringen har under åren 1977–80 anvisat sammanlagt 6 milj. kr. av biståndsmedel till narkotikafondens verksamhet. År 1981 gavs ett bidrag med 4 milj. kr. till projekt med alternativ odling i Laos, Pakistan och Thailand.

Sverige lämnar vidare ett icke specialdestinerat bidrag till fondens allmänna verksamhet. I årets budgetproposition (prop. 1981/82: Bilaga 8, L1) har jag för detta ändamål beräknat ett anslag till narkotikafonden på 291 000 kr.

FN:s generalförsamling beslutade i december 1981 att anta ett strategi- och policyprogram mot narkotikamissbruket. Programmet kan bli en viktig bas för den gemensamma kampen mot narkotikamissbruket. Sverige har deltagit aktivt i utarbetandet av programmet. Sverige bör verka för att programmet genomförs.

Utskottet har vidare inhämtat att den thailändska regeringen efter påstötning från FN hösten 1981 vidtagit vissa åtgärder mot odlingen av och handeln med opium. Bl. a. har bönder erbjudits ris i utbyte mot att de brände sina opiumskördar. Dessa försök har varit tämligen framgångsrika. Man har vidare ingripit mot en av de största uppköparna av opium.

Motionerna 1981/82:170 och 1981/82:207 har båda väckts under allmänna motionstiden. Enligt utskottets mening får de anses tillgodosedda genom vad socialministern numera anfört om inriktningen av de svenska insatserna för ett förbättrat internationellt samarbete mot den illegala narkotikahanteringen. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 1981/82:170 och motion 1981/82:207, yrkande 3 i motsvarande del.

När det gäller det i motion 1981/82:2246 framförda förslaget om ett ökat svenskt engagemang inom ramen för FN:s narkotikafonds verksamhet vill utskottet nämna att utrikesutskottet nyligen vid behandling av ett motionsyrkande om höjt anslag för bidrag till fonden avstyrkt detta förslag med hänvisning till att regeringen nära följer organisationens arbete och är beredd att överväga ytterligare bidrag och till att omfattningen av det fortsatta

samarbetet med UNFDAC får bli beroende av vilka projekt som presenteras (UU 1981/82:20 s. 22). Socialutskottet delar utrikesutskottets uppfattning att omfattningen av Sveriges engagemang inom ramen för narkotikafondens verksamhet får bli beroende av vilka projekt som presenteras. Utskottet avstyrker därför motion 1981/82:2246, yrkande 9.

Stängning av Christiania

Flera motionärer tar upp förhållandena i den danska s. k. fristaden Christiania i Köpenhamn och dess betydelse för spridningen av cannabis inom Norden. I såväl *motion 1981/82:207 av Sten Svensson (m)* och *Björn Körlof (m) (yrkande 3, delvis)* som *motion 1981/82:1752 av Wiggo Komstedt (m) och Bo Lundgren (m)* yrkas att riksdagen skall begära att regeringen skall ta initiativ till åtgärder för att få till stånd en stängning av Christiania. I *motion 1981/82:2247 av Esse Petersson (fp)* begärs en samnordisk plan för narkotikahanteringens utrotning och skapande av en narkotikafri zon i Norden *(yrkande 9)*. Motionären anför att en första åtgärd för detta är, utom att förstärka tull- och poliskontrollen, att stoppa den fria försäljningen av narkotika i Christiania, som blivit ett centrum för haschförsäljningen.

Det finns ett omfattande samarbete inom Norden på narkotikaområdet. Vid ett särskilt ministermöte i februari 1982, vilket kommit till stånd på svenskt initiativ, beslutade social-, hälso- och justitieministrarna att utvidga samarbetet. Samarbetet intensifieras f. n. inom polisens och tullens områden samt när det gäller informations- och vårdfrågor. Särskilda insatser skall vidtas för att bekämpa cannabismissbruket i Norden. I en av Nordiska ministerrådet utgiven presskommuniké från det nordiska ministermötet i Stockholm har vidare antecknats att "regeringarna är eniga om att ytterligare intensifiera ansträngningarna för att stoppa narkotikahanteringen och även de speciella narkotikamarknader som finns i Norden". Vidare kan nämnas att förhållandena i Christiania uppmärksammats även vid Nordiska rådets möte i Helsingfors i mars 1982, då Gabriel Romanus (fp) ställde en fråga till Danmarks regering angående vad Danmark avsåg att göra åt problemet. Den danske justitieministern Ole Espersen svarade därvid bl. a. att regeringen överväger det framtida utnyttjandet av Christianiaområdet och därvid i hög grad kommer att vara uppmärksam på problemen med haschförsäljningen. De nordiska justitieministrarna är eniga om att försöka få varje haschmarknad stängd. I de planer, som den danska regeringen baserar sina överväganden om Christiania på, ingår enligt justitieministern som en klar förutsättning en stängning av haschmarknaden i Christiania. Han ansåg det uteslutet att den danska regeringen skulle acceptera ett framtida Christiania i en eller annan form med mindre man har grundad anledning att tro att haschmarknaden stängs och inte öppnar på nytt.

Med anledning av ett medlemsförslag antog Nordiska rådet även en rekommendation till Nordiska ministerrådet, som innebar att ministerrådet

uppmanades bl. a. att aktivt arbeta för att de nordiska länderna inte skall acceptera någon form av narkotika som inte är medicinskt betingad och att bekämpningen av narkotikamissbruket skall ske med denna målsättning som grund.

Av det anförda framgår att man från såväl svensk som övriga nordiska länders sida tagit initiativ för att få ett slut på narkotikaförsäljningen i Christiania. Den danska regeringen är positiv härtill. Vilka åtgärder som därvid bör komma i fråga är en angelägenhet för danska myndigheter. Motionsönskemålen får därmed anses tillgodosedda. Utskottet avstyrker således motion 1981/82:207, yrkande 3 i motsvarande del, motion 1981/82:1752 och motion 1981/82:2247, yrkande 9.

Stämpling av pass

I *motion 1980/81:1912 av Rune Gustavsson m. fl. (c)* yrkas att riksdagen skall begära att regeringen tar initiativ till internationell överenskommelse om stämplingstvång i passhandlingar *(yrkande 4)*. I motionen anförs bl. a. att genom att stämplingstvånget avskaffats så har tullens möjligheter minskat att få reda på vilka människor som misstänkt ofta reser till länder och platser som utgör stationer i den internationella narkotikatrafiken. I första hand bör eftersträvas en internationell överenskommelse om att alla länder skall införa stämplingstvång. I andra hand bör enligt motionärerna de nordiska länderna gemensamt införa krav på stämpling i pass vid in- och utresa till och från resp. länder.

Generaltullstyrelsen, rikspolisstyrelsen och brottsförebyggande rådet har yttrat sig över motionen. Samtliga har avstyrkt förslaget. Man pekar bl. a. på att detta förutsätter att stämplingstvång införs även i andra länder, vilket ter sig svårt att få genomfört. Vidare framhålls att en sådan rutin skulle kräva kraftigt utökade resurser för passkontroll.

Ett medlemsförslag av samma innebörd har i år även behandlats i Nordiska rådet (A 616/s), varvid förslaget avslogs med hänvisning till att de förväntade resultaten inte stod i rimlig proportion till resurskraven.

Inte heller utskottet är berett att förorda ett återinförande av stämplingstvång i passhandlingar. Motionsyrkandet härom avstyrks således.

Alkoholskadornas omfattning m. m.

Statistik och forskning

Några motioner gäller behovet av att ha ett tillförlitligt beslutsunderlag för de alkoholpolitiska ställningstagandena. I *motion 1981/82:556 av Elver Jonsson (fp) och Kerstin Sandborg (fp)* begärs en upprustning av den offentliga statistiken beträffande alkoholskadorna *(yrkande 1)*. Motionärerna anför bl. a. att man i och för sig vet ganska mycket om alkoholskadorna.

Det är däremot oacceptabelt att informationen är så svårtillgänglig. En åtgärd av strategisk betydelse när det gäller alkoholpolitiken är därför en väsentlig upprustning av den offentliga statistiken. På de områden där så är lämpligt kan man i stället för totalundersökningar använda urvalsundersökningar. Som exempel nämns skolöverstyrelsens undersökningar av skolelevers drogvanor. Liknande synpunkter anförs i *motion 1981/82:1113 av Esse Petersson (fp) (delvis)*. Motionären framhåller bl. a. att vetenskapliga undersökningar är till föga nytta om de inte kommer till allmänhetens och politikernas kännedom och presenteras på ett sådant sätt att de kan utnyttjas i praktisk verksamhet.

I SAMO:s uppdrag har ingått att pröva om det kunskapsunderlag som finns i dag om alkoholkonsumtionen och alkoholskadornas omfattning och utveckling är tillräckligt eller om det behöver förändras. SAMO har ställt samman merparten av de data som finns kring dessa frågor i rapporten Data om alkoholkonsumtionen och dess skadeverkningar (Ds S 1981:21). Därav framgår bl. a. följande.

Den totala alkoholkonsumtionen utgörs dels av den registrerade konsumtionen och dels av ett mörkertal som innefattar konsumtion av t. ex. hemtillverkat vin, hembrända spritdrycker och s. k. turistsprit. SAMO konstaterar att tillgängliga uppgifter inte ger någon vägledning för att få reda på den icke-registrerade konsumtionens storlek. De ger inte heller någon säker uppfattning om i vilken riktning utvecklingen går.

Undersökningar av konsumtionsvanorna genomförs regelbundet på vissa befolkningsgrupper. Undersökningarna har genomförts med delvis skilda utgångspunkter och med olika metoder och frågeformuleringar. Detta gör att det inte går att väga samman dem till någon heltäckande bild av alkoholvanorna. Ungdomsgrupperna har undersökts mest. Det är enligt SAMO:s uppfattning också genom vissa av ungdomsundersökningarna som det är möjligt att spegla trenden i utvecklingen. De undersökningar som gäller vuxengrupperna ger däremot ingen uppfattning om utvecklingen. Undersökningarna ger inte heller någon klar bild av skillnaderna i alkoholvanor mellan olika befolkningsgrupper eller relationen normalkonsumenter/storkonsumenter.

Data om alkoholens skadeverkningar finns från flera vitt skilda områden. Således finns årlig statistik från nykterhetsvården och om antalet omhändertaganden av berusade. I annan statistik, såsom statistiken över den slutna psykiatriska vården, över dödsorsaker, över förtidspensioneringar och över trafikbrott, finns olika konsekvenser av alkoholkonsumtion eller alkoholmissbruk med som klassificeringsgrunder. Trots att alkoholkonsumtionens konsekvenser berörs i statistik från många sektorer i samhället anser SAMO att statistiken inte ger någon klar bild av hur stora skadeverkningarna är eller hur de förändras. En av förklaringarna till detta är att den statistik som regelbundet samlas in har haft som sitt huvudsakliga syfte att spegla verksamheten inom ett visst område eller hur vissa resurser utnyttjas.

Utredningen om narkotikamissbrukets omfattning (UNO) har tidigare gjort en liknande sammanställning av data på narkotikaområdet. UNO skall enligt sina direktiv bl. a. lämna förslag om hur man i framtiden skall följa narkotikamissbrukets utveckling. Utredningens slutbetänkande väntas inom kort.

I proposition 1981/82:143 anför socialministern (s. 59) att hon delar SAMO:s uppfattning om att det i flera olika avseenden behövs en metodutveckling för att kunskapsunderlaget om alkoholskadorna skall kunna förbättras. Hon anser också att det behövs en bättre samordning i arbetet med dessa frågor. Det arbete som nu utförs av UNO berör till stor del de frågor som SAMO har tagit upp. I likhet med SAMO anser socialministern att alkohol- och narkotikafrågorna bör behandlas integrerat när det gäller att följa utvecklingen inom drogområdet. När UNO har lämnat sin slutrapport bör dessa frågor beredas ytterligare inom regeringskansliet med sikte på ett ställningstagande i anslutning till nästa års budgetproposition.

Socialministern tar i proposition 1981/82:143 även upp frågan om förmedling av forskningsresultat och anför bl. a. (s. 60) att behovet av att förmedla den kunskap som kommer fram genom forskning och statistikinsamling är stort. Resultat från forskningsprojekt utnyttjas inte alltid i planerings- och utvecklingsarbetet i den grad som är önskvärd och borde vara möjlig. Den försöksverksamhet med en särskild dokumentationscentral för alkohol- och narkotikaforskning som bedrivits vid CAN föreslås i propositionen bli permanentad. I det sammanhanget nämns att SAMO även föreslagit att en årlig rapport skall ges ut med en översiktlig kvalificerad bedömning av drogsituationen och rådande kunskapsläge, grundad på en kritisk granskning av de data som finns tillgängliga. Ansvaret för en sådan årlig rapport borde enligt SAMO ligga på samma organ som får samordningsansvaret för studier av utvecklingen på drogområdet. Socialministern anför att hon i princip delar SAMO:s uppfattning i dessa avseenden. Den närmare organisatoriska utformningen får tas upp i samband med den ytterligare beredning av dessa frågor som avses ske inom regeringskansliet.

Vad som sålunda anförs i propositionen tillgodoser enligt utskottets uppfattning syftet med motionerna 1981/82:556, yrkande 1, och 1981/82:1113 i hithörande del. Utskottet avstyrker därför dessa motionsförslag.

I *motion 1981/82:1746 av Linnea Hörlén (fp) och Börje Stensson (fp)* yrkas att riksdagen skall uttala sig för en fortsättning av den s. k. Lundbyundersökningen, som drivs vid institutionen för social- och rättspsykiatri vid Lunds universitet (S:t Lars sjukhus). Den är en longitudinell socialpsykiatrisk studie av en representativ befolkning på 3 563 personer, vilkas levnadsförhållanden under 25 år har kartlagts. Huvudfrågor har varit omfattning och art av psykisk ohälsa inklusive alkoholproblem, eventuella förändringar häri samt orsakerna. I materialet finns bl. a. för första gången en redovisning av antalet nytillkomna alkoholister, vilket gör att man kan beräkna sannolik-

heten för män att insjukna i alkoholism till 20 %. Man vill nu göra en fördjupad studie i syfte bl. a. att försöka identifiera grupper som visat sig löpa större risker för psykisk ohälsa samt skadliga bakgrundsfaktorer i den psykosociala miljön. Lundbyprojektet har pågått sedan 1947 och finansieras med anslag år från år. Under innevarande år har anslag sökts hos Delegationen för social forskning (DSF) i socialdepartementet, hos Forskningsrådsnämnden och hos Riksbankens Jubileumsfond. Ansökan till DSF gäller 1 055 260 kr. Den är ännu inte slutbehandlad.

Det är angeläget att ta till vara den kunskap som kan fås från det delvis unika materialet i Lundbyundersökningen. Materialets möjligheter torde emellertid vara väl känt för de myndigheter som handlägger frågor om forskningsstöd (jfr prop. 1981/82:143 s. 37). Det ankommer inte heller på riksdagen att ta ställning till hur tillgängliga medel skall fördelas mellan olika forskningsprojekt. Detta får prövas i vanlig ordning av de myndigheter som har till uppgift att bereda sådana ärenden. Utskottet avstyrker därför motion 1981/82:1746.

Sambandet mellan våld och alkohol

Motion 1981/82:556 av Elver Jonsson (fp) och Kerstin Sandborg (fp) tar upp sambandet mellan alkohol och våld. Motionärerna anför bl. a. att avskaffandet av domstolarnas tidigare rapporteringsskyldighet beträffande vissa brott som begåtts under påverkan av alkohol försvårar användandet av statistiken över våldsbrott som ett mått på hur alkoholpolitiken lyckas. Det fördunklar också sambandet mellan våld och alkohol. Motionärerna begär att den tidigare rapporteringsskyldigheten för domstolarna skall återinföras *(yrkande 2)* och att riksdagen som sin mening skall ge till känna vad i motionen anförs om användande av antalet våldsbrott som mått på alkoholpolitikens resultat *(yrkande 3)*.

Ett par motionsyrkanden av samma innebörd behandlades vid föregående års riksmöte. Utskottet avstyrkte därvid förslagen med hänsyn till det arbete som redan pågick på statistikområdet (SoU 1980/81:20 s. 7–8). Frågan om förbättrad statistik angående olika konsekvenser av alkoholkonsumtion och alkoholmissbruk har sedan dess behandlats av SAMO och skall enligt socialministern beredas ytterligare inom regeringskansliet. Utskottet hänvisar till vad som anförts ovan (s. 41 f.). På grund härav bör motionsyrkandena inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Som allmän bakgrundsinformation när det gäller sambandet mellan våldsbrott och alkohol vill utskottet emellertid redovisa vissa uppgifter ur Brottsförebyggande rådets rapport Brottsutvecklingen (Rapport 1981:1). Där konstateras bl. a. (s. 20) att om man ser till antalet anmälda fullbordade mord, dråp och misshandel med dödlig utgång så har det skett en ökning med ca 30 % under 1970-talet. Övrig misshandel har ökat i samma takt som våldsbrotten med dödlig utgång, dvs. med ca 30 %. Uppgången för anmäld

grov misshandel är dock betydligt kraftigare. Sammantaget pekar tillgänglig information entydigt på att det faktiska våldet ökat. Vad som ligger bakom denna ökning är inte klarlagt. Det finns dock enligt BRÅ skäl att tro att den ökade alkoholkonsumtionen under 1970-talet är en betydelsefull faktor.

I BRÅ-rapporten redovisas vidare följande uppgifter (s. 73).

I SCB:s rättsstatistik saknas uppgifter om hur ofta alkoholpåverkan förekommer i andra brott än rattonykterhetsbrott. För att få en uppfattning om alkoholens roll vid dessa brott är det nödvändigt att studera utvalda brottstyper. En sådan möjlighet finns exempelvis när det gäller våldsbrott, som utreds på BRÅ (Kühlhorn m. fl.). Undersökningsmaterialet omfattar alla misshandelsbrott, dvs. mord, dråp, misshandel och våld mot tjänsteman, avdömda under 1975. I lägesrapport 1 konstaterades att av de undersökta våldsbrotten är i endast 16 % av fallen varken gärningsmannen eller offret påverkade av alkohol, i 35 % av fallen är såväl gärningsmannen som offret alkoholpåverkade. Lis Somander har i en undersökning "Dödsfall till följd av våldsbrott i Sverige 1976" funnit att 56 % av gärningsmännen och 38 % av offren är alkoholmissbrukare. Vid brottstillfället var ca 70 % av gärningsmännen och ca 50 % av offren under alkoholpåverkan. I en undersökning beträffande kvinnomisshandelsbrott har man också noterat att alkoholpåverkan ofta förekommer såväl hos gärningsmännen (78 %) som hos offren (44,5 %) (Kemvall 1981). Liknande resultat har man uppnått i flera andra undersökningar (Virkunnen 1974; Sveri 1976).

Alkoholpåverkan har en större betydelse som utlösande faktor vid tillfälleskriminalitet än vid planerade brott. Alkoholen förstärker ofta vissa spontana och impulsiva reaktioner och sänker hämningskänslor. Detta kan förklara alkoholens utlösande roll i våldsbrott, skadegörelse och sexualbrottslighet.

Övriga frågor

Medelsberäkningen i budgetpropositionen såvitt avser anslagen I 1 – I 3, I 5 och I 6 tillstyrks. Beträffande de två sistnämnda anslagen vill utskottet emellertid också erinra om vad som anförts ovan på s. 12. Budgetpropositionens förslag beträffande anslagen under avsnitt J tillstyrks i den mån de inte behandlats under föregående avsnitt.

Utskottet tillstyrker vidare proposition 1981/82:143, första "dels-satsen", mom. 3 och 4 i hemställan. Utskottet föreslår att andra "dels-satsen" i propositionen till den del frågan behandlats av socialutskottet, inte föranleder annat uttalande av riksdagen än som angivits i tidigare avsnitt.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

Bidrag till anordnande av behandlingshem m. m.

1. beträffande *medelsbehovet för behandlingshemmet Ribbingelund/Daytop*

att riksdagen avslår motion 1981/82:958,

2. beträffande *statsbidrag till alkoholvård*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:869,
3. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:100 bil. 8 och med avslag på motion 1981/82:2246 yrkande 10 till *Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 000 kr.,
4. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:100 bil. 8 godkänner de i propositionen förordade *ändringarna i grunderna för bidrag* till driftkostnader vid vårdanstalter och inackorderingshem för alkoholmissbrukare m. m.,
5. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:100 bil. 8 och med avslag på motion 1981/82:2246 yrkande 11 till *Bidrag till driften av vårdanstalter och inackorderingshem m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 207 050 000 kr.,

Utveckling av vårdinnehåll m. m.

6. beträffande *samordning av resurserna för att bekämpa narkotikamissbruket*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:207 yrkande 1,
7. beträffande *samordning av vårdinsatser*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:207 yrkande 2 delvis,
8. beträffande *kostnadsbesparingar inom sjukvårdssektorn*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:2247 yrkande 3,
9. beträffande *socialstyrelsens uppgifter på alkoholområdet,*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:2247 yrkande 10 och motion 1981/82:1593 yrkande 6,
10. beträffande *förebyggande åtgärder mot narkotikamissbruk m. m.*
    att riksdagen avslår motion 1981/82:1113 delvis,
11. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:100 bil. 8 och proposition 1981/82:143 i motsvarande del (s. 51) och med avslag på motion 1981/82:2239 till *Utbildning och samverkan inom nykterhetsvården* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 100 000 kr.,
12. beträffande *eftervård*
    att riksdagen avslår motion 1981/82:207 yrkande 2 delvis,
13. beträffande *rehabiliteringsprogram för missbrukare*
    att riksdagen avslår motion 1981/82:2096 yrkande 1,
14. beträffande *vård av gravt skadade alkoholmissbrukare*
    att riksdagen avslår motion 1981/82:2247 yrkande 11,

15. beträffande *försöksverksamhet med tillnyktringsenheter*
att riksdagen avslår motion 1981/82:2246 yrkande 12,
16. beträffande *insatser för kvinnor med alkoholproblem*
att riksdagen avslår motion 1981/82:2246 yrkande 13,

Bidrag till organisationer m. m.

17. beträffande *stöd till Riksförbundet av Föräldraföreningarna mot Narkotika*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1304,
18. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:100 bil. 8 och med avslag på motion 1981/82:2096 yrkande 2 och motion 1981/82:2246 yrkande 14 till *Bidrag till organisationer m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett anslag av 13 475 000 kr.,
19. beträffande *nytt förslagsanslag för socialt arbete och information i arbetslivet*
att riksdagen avslår motion 1981/82:2246 yrkande 7,

Upplysning och information

20. beträffande *informationens allmänna inriktning m. m.*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1593 yrkandena 1–3, motion 1981/82:1748 och motion 1981/82:2229,
21. beträffande *alkoholupplysning till invandrare*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1593 yrkande 4,
22. beträffande *informationskampanjer*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1593 yrkande 5 och motion 1981/82:2247 yrkande 8,
23. beträffande *alkoholupplysning bland värnpliktiga*
att riksdagen avslår motion 1981/82:348,
24. beträffande *stöd till Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle*
att riksdagen avslår motion 1981/82:555,
25. beträffande *åtgärder för att effektivisera alkoholinformationen*
att riksdagen avslår motion 1981/82:2216,
26. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:100 bil. 8 och med avslag på motion 1981/82:744 och motion 1981/82:2246 yrkande 8 till *Upplysning och information på alkoholområdet* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 16 250 000 kr.,
27. beträffande *användande av läkemedel tillsammans med alkohol*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1593 yrkande 7,

28. beträffande *droginformation i radio och TV*
att riksdagen avslår motion 1981/82:266,
29. beträffande *varningstext på alkoholförpackningar*
att riksdagen avslår motion 1980/81:2155 och motion 1981/82:1593 yrkande 8,

Internationella åtgärder mot narkotikamissbruket

30. beträffande *stämplingstvång i pass*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1912 yrkande 4,
31. beträffande *internationella åtgärder för att minska opiumodlingen m. m.*
att riksdagen avslår motion 1981/82:170, motion 1981/82:207 yrkande 3 delvis och motion 1981/82:2246 yrkande 9,
32. beträffande *narkotikahandeln i Norden*
att riksdagen avslår motion 1981/82:207 yrkande 3 delvis, motion 1981/82:1752 och motion 1981/82:2247 yrkande 9,

Alkoholskadornas omfattning m. m.

33. beträffande *statistik om alkoholskador*
att riksdagen avslår motion 1981/82:556 yrkande 1,
34. beträffande *sambandet mellan alkohol och vissa brott*
att riksdagen avslår motion 1981/82:556 yrkandena 2 och 3,
35. beträffande *spridning av forskningsresultat m. m.*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1113 delvis,
36. beträffande *fortsättning av Lundbyundersökningen*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1746,

Förslag som inte berörs av motionsyrkanden

37. att riksdagen till *Ungdomsvårdsskolorna: Driftkostnader* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 113 845 000 kr.,
38. att riksdagen till *Ungdomsvårdsskolorna: Engångsanskaffning av inventarier m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 660 000 kr.,
39. att riksdagen till *Ungdomsvårdsskolorna: Personalutbildning* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 422 000 kr.,
40. att riksdagen till *Bidrag till driften av hem för vård eller boende* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 285 000 000 kr.,

41. att riksdagen till *Bidrag till upprustning och utveckling av hem för vård eller boende* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 150 000 000 kr.,
42. att riksdagen till *Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare: Driftkostnader* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 29 385 000 kr.,
43. att riksdagen till *Statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare: Utrustning m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 150 000 kr.,
44. att riksdagen till *Lån till byggnadsarbeten vid vårdanstalter m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 000 kr.,
45. att riksdagen med anledning av proposition 1981/82:100 bil. 8 till *Bidrag till alkoholpolikliniker och vårdcentraler m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 96 900 000 kr.,
46. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:143 godkänner vad i propositionen anförts om bidrag till försöksverksamhet med *familjevård för vuxna missbrukare*,
47. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82:143 till *Utveckling och försök med vissa vårdformer* för budgetåret 1982/83 under femte huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 7 000 000 kr.,
48. att riksdagen beslutar att vad i övrigt anförts i avsnitten 2.1, 2.2, 2.4 och 2.6 i bil. 1 i proposition 1981/82:143 inte skall föranleda något riksdagens uttalande.

Stockholm den 6 maj 1982

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Rune Gustavsson (c), Karl Leuchovius (m), Evert Svensson (s), John Johnsson (s), Blenda Littmarck (m), Kjell Nilsson (s), Karin Israelsson (c), Sven-Gösta Signell (s), Kersti Swartz (fp), Anita Bråkenhielm (m), Stig Alftin (s), Gunhild Bolander (c) och Maria Lagergren (s).

Reservationer

Fyra reservationer har avgivits av de *socialdemokratiska ledamöter* som deltagit i ärendets avgörande, nämligen Göran Karlsson, Evert Svensson, John Johnsson, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell, Stig Alftin och Maria Lagergren.

1. Beträffande medelsanvisning till Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. (mom. 3 i hemställan) och till Bidrag till driften av vårdanstalter och inackorderingshem m. m. (mom. 5 i hemställan) anser reservanterna

dels att den del av utskottets motivering på s. 12 som börjar med "Vad gäller" och slutar med "10 och 11" bort ha följande lydelse:

Det finns således flera projekt som är långt framskridna i planeringen och som inte kommer att kunna realiseras om inte ramen för statsbidragen ökas. Med tanke på den starka efterfrågan på platser i behandlingshem för narkotikamissbrukare är detta oacceptabelt. Utskottet tillstyrker därför den ökning av anslagen J 3 och J 5 som föreslås i motion 1981/82:2246 yrkandena 10 och 11. Utskottet förutsätter härvid att det ökade medelsbehovet för tiden efter den 1 januari 1983 som eventuellt kan bli följden av detta ställningstagande tas upp i tilläggsbudget.

dels att utskottets hemställan under mom. 3 och mom. 5 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen med anledning av proposition 1981/82:100 bil. 8 och med bifall till motion 1981/82:2246 yrkande 10 till *Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 761 000 kr.,
5. att riksdagen med anledning av proposition 1981/82:100 bil. 8 och med bifall till motion 1981/82:2246 yrkande 11 till *Bidrag till driften av vårdanstalter och inackorderingshem m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 210 250 000 kr.,

2. Beträffande medelsanvisning till Bidrag till organisationer m. m. (mom. 18 i hemställan) anser reservanterna:

dels att den del av utskottets motivering på s. 24 som börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "yrkande 14" bort ha följande lydelse:

Det stöd och den hjälp som de frivilliga organisationerna kan ge människor med missbruksproblem är av delvis annat slag än de insatser som ges i samhällets regi och får ses som ett ofta nödvändigt komplement till dessa. Trots det rådande ekonomiska läget anser utskottet det därför motiverat att

ge ökat utrymme för bidrag till sådan verksamhet. Med tillstyrkan av motion 1981/82:2246 yrkande 14 föreslår utskottet således att anslaget höjs med 2 milj. kr. Detta tillgodoser även motion 1981/82:2096 yrkande 2.

dels att utskottets hemställan under mom. 18 bort ha följande lydelse:

18. att riksdagen med anledning av proposition 1981/82:100 bil. 8 och med bifall till motion 1981/82:2246 yrkande 14 och motion 1981/82:2096 yrkande 2 till *Bidrag till organisationer m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett anslag av 15 475 000 kr.,

3. Beträffande frågan om medelsanvisning under nytt förslagsanslag för socialt arbete och information i arbetslivet (mom. 19 i hemställan) anser reservanterna

dels att den del av utskottets motivering på s. 26 som börjar med "Den fråga" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening finns dock knappast anledning att avvakta beredningen av RRV:s i huvudsak praktiskt inriktade förslag innan ställning tas till den principiella fråga som aktualiserats i motionen. Vid övervägande härav anser vidare utskottet i likhet med motionärerna att det nu efter flera års kampanjer på arbetslivsområdet är rimligt att organisera stödet till de fackliga organisationernas sociala verksamhet i mera fast form. Ett särskilt anslag för detta ändamål är ägnat att främja en bred utveckling av de kamratstödjande insatserna. Utskottet tillstyrker således bifall till motion 1981/82:2246 yrkande 7, vari föreslås att 6,5 milj. kr. anvisas under ett nytt förslagsanslag, benämnt Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet. Som anges i motionen bör bidrag utgå till de fackliga huvudorganisationerna med 2 kr. per medlem.

dels att utskottets hemställan under mom. 19 bort ha följande lydelse:

19. att riksdagen med bifall till motion 1981/82:2246 yrkande 7 till *Bidrag till socialt arbete och information i arbetslivet* för budgetåret 1982/83 under femte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 6 500 000 kr.,

4. Beträffande medelsanvisning till Upplysning och information på alkoholområdet (mom. 26 i hemställan) anser reservanterna

dels att den del av utskottets motivering på s. 34 som börjar med "Som tidigare" och slutar med "yrkande 8" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motionen finns ett stort behov av ökat stöd till folkrörelsernas olika socialt inriktade aktiviteter. De ytterligare medel som kan ställas till förfogande ur allmänna arvsfonden är otillräckliga för detta ändamål, särskilt som ovissheten om hur stora tillgångar som kommer att finnas tillgängliga för bidragsgivning försvårar såväl organisationernas som alkoholnämndens egen planering. Kraven på en effektiv planering och bidragsprövning motiverar

enligt utskottets mening att medel anvisas över statsbudgeten. Utskottet ansluter sig därför till förslaget i motion 1981/82:2246 yrkande 8. Medlen bör disponeras på det sätt motionärerna förordat.

dels att utskottets hemställan under mom. 26 bort ha följande lydelse:

26. att riksdagen med anledning av proposition 1981/82:100 bil. 8, med bifall till motion 1981/82:2246 yrkande 8 och med avslag på motion 1981/82:744 till *Upplysning och information på alkoholområdet* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 22 250 000 kr.

Motionsregister

Motionsyrkande	Sida i betänkandet	Moment i hemställan	Reservation nr (parti)
1980/81:1912 yrk. 4	40	30	
2155	34–35	29	
1981/82:170	36–38	31	
207 yrk. 1	14–15	6	
207 yrk. 2 delvis	15–16	7	
207 yrk. 2 delvis	19	12	
207 yrk. 3 delvis	36–38	31	
207 yrk. 3 delvis	39–40	32	
266	28–29	28	
348	31–32	23	
555	32–33	24	
556 yrk. 1	40–42	33	
556 yrk. 2 och 3	43	34	
744	33	26	
869	13	2	
958	11–13	1	
1113 delvis	16–18	10	
1113 delvis	41–42	35	
1304	24	17	
1593 yrk. 1–3	27	20	
1593 yrk. 4	27	21	
1593 yrk. 5	27–28	22	
1593 yrk. 6	17–18	9	
1593 yrk. 7	35–36	27	
1593 yrk. 8	34–35	29	
1746	42–43	36	
1748	27	20	
1752	39–40	32	
2096 yrk. 1	19	13	
2096 yrk. 2	24	18	2 (s)
2216	31	25	
2239	16–18	11	
2246 yrk. 7	24–26	19	3 (s)
2246 yrk. 8	33–34	26	4 (s)
2246 yrk. 9	36–39	31	
2246 yrk. 10	11–12	3	1 (s)
2246 yrk. 11	11–12	5	1 (s)
2246 yrk. 12	20–21	15	
2246 yrk. 13	21–23	16	
2246 yrk. 14	24	18	2 (s)
2247 yrk. 3	15–16	8	
2247 yrk. 8	22–28	22	
2247 yrk. 9	39–40	32	
2247 yrk. 10	16–18	9	
2247 yrk. 11	19–20	14	

Innehållsförteckning

Propositioner ... 1
Proposition 1981/82:100 bil. 8 ... 1
Proposition 1981/82:143 ... 1
Motioner ... 2
Motion som väckts under allmänna motionstiden 1981 ... 2
Motion som väckts med anl. av prop. 1980/81:179 om vissa åtgärder inom alkoholpolitiken ... 3
Motioner som väckts under allmänna motionstiden 1982 ... 3
Motioner som väckts med anl. av prop. 1981/82:143 ... 6
Utskottet ... 7
Inledning ... 7
Bidrag till anordnande av behandlingshem m. m. ... 14
Utveckling av vårdinnehåll m. m. ... 14
Samordning av åtgärder mot missbruk ... 14
Tidiga vårdinsatser ... 16
Eftervård och rehabilitering ... 18
Tillnyktringsenheter ... 20
Kvinnliga missbrukare ... 21
Anslagsberäkningen ... 23
Bidrag till organisationer m. m. ... 23
Upplysning och information ... 26
Allmänna riktlinjer m. m. ... 26
RRV:s rapport om alkoholinformationen ... 29
Anslagsdisposition m. m. ... 31
Särskilda förslag ... 34
Internationella åtgärder mot narkotikamissbruket ... 36
Insatser för att minska opiumodlingen m. m. ... 36
Stängning av Christiania ... 39
Stämpling av pass ... 40
Alkoholskadornas omfattning m. m. ... 40
Statistik och forskning ... 40
Sambandet mellan våld och alkohol ... 43
Övriga frågor ... 44
Utskottets hemställan ... 44
Reservationer (4 reservationer har avgivits av s-ledamöterna) ... 49
Motionsregister ... 52